

μικροφιλολογικά τετράδια 7

Ναπολέον Λαπαθιώτης

ΣΑΤΙΡΙΚΟΙ
(«ΦΑΙΔΡΟΙ» ΚΑΙ «ΜΥΛΛΩΜΕΝΟΙ»)
ΣΤΙΧΟΙ

Επιμέλεια
Λευτέρης Παπαλεοντίου

Λευκωσία
2009

Το σκίτσο του Ναπ. Λαπαθιώτη στο εξώφυλλο φιλοτεχνήθηκε από τον φίλο του Δημήτρη Μεζίκη. Στον ίδιον οφείλονται και τα σχέδια στις σελίδες 21, 23-25. Τα υπόλοιπα σκίτσα του τεύχους ανήκουν στον Ναπ. Λαπαθιώτη. Όλα τα σχέδια, που δεν είναι άγνωστα, προέρχονται από το αρχείο του ποιητή (Ε.Λ.Ι.Α.), όπου ανήκουν και οι σατιρικοί στίχοι που δημοσιεύονται εδώ και άλλο αρχαιακό υλικό. Περισσότερα σχέδια του ποιητή περιλήφθηκαν στα αφιερωματικά τεύχη του περιοδικού *Νέα Σύνορα* (6 και 7, 1970), από όπου αναδημοσιεύεται το σκίτσο στη σελ. 26.

μικροφιλολογικά τετράδια 7

Παράρτημα περιοδικού μικροφιλολογικά (αρ. 25)

Διεθνής Βιβλιογραφικός Αριθμός Σειράς: ISSN 1450-0132

ΣΑΤΙΡΙΚΟΙ («ΦΑΙΔΡΟΙ» ΚΑΙ «ΜΥΛΛΩΜΕΝΟΙ») ΣΤΙΧΟΙ

1. ...Αν ίσως εξοφλήσαμε κι έχουμε γίνει πάτσι¹
στους ξιφισμούς με το σπαθί του Σπύρου του Σολάτση,²
ωστόσο άλλος διάβολος ξεφύτρωσε στη μέση;
οι ξιφισμοί με το σπαθί του φίλου μας «Μ' αρέσει»...³
Και θα σας έγραφα πολλά κι ευτράπελα ακόμα,
αλλ' επειδή που πρόκειται να ρίξω αυτό το γράμμα
στο σπίτι σας, εσκέφθηκα, καλέ μου φίλε Νίκο,⁴
πως δε θα ταίριαζε: «τα γαρ εν δήμω ... μη εν οίκω».

4.1.1922

2. ...Σιγά σιγά, με της γνωστής ταχύτητας το νόμο,
οι ξιφισμοί κι οι σπαθισμοί βλέπω να παίρνουν δρόμο...⁵
Όσο πηγαίνει, πιο πολύ το πράγμα δυναμώνει,
Και σαν ιππόται θρυλικόι, μες στο σκοτάδι μόνοι,
ένας στον άλλον αντικρύ, κι οι δυο πήραμε θέση!
Ομολογώ πως ο αγών αρχίζει να ... μ' αρέσει!
Πρέπει, στ' αλήθεια, πού και πού το χέρι να κινούμε...
Ως κι ο «Μ' αρέσεις» ο φτωχός - ας μην τον λησμονούμε -
που τόσα μου καταλαλεί, και τόσους λέγει ψόγους,
κινεί το χέρι του κι αυτός, αλλά δι' άλλους λόγους...

6.1.1922

3. ...Ο χωροφύλαξ ων ηδύς και του γλυκού νερού,
είν' εντελώς ανίκανος (ανίκανος - τι λέξεις!),
στην δίνη των αγώνων μας - κρυφού και φανερού -
να παίξει ρόλον ενεργόν - ώστε να τον προσέξεις...
Είν' ένα πρόβατο, κι αυτός, στη στάνη, καθώς λέτε,
κι έξω απ' τη στάνη του δεν δρα και δεν ...πολυκουνιέται!

Όμως υπάρχει, πλην αυτού, χωροφυλάκων σμήνος,
πολύ πιο σβέλτων κι ικανών, παρ' όσον είν' εκείνος...
Αυτοί και στον αγώνα μας, με προφυλάξεις χίλιες,
Όντως μπορούν εξαίρετα να μας βαστάξουν τσίλλεις!...

.....
...Κι έτσι, μ' αυτές μου τις γραμμές, με λύπην, σχεδόν άκων,
κλείνω και την παρένθεσιν περί χωροφυλάκων...⁶

12.1.1922

1. Από το επίρρημα πάτσι = ίσα
ίσα. Βλ. και αρ. 67.

2. Σύμφωνα με την αυτοβιογραφία του Λαπαθιώτη (*Η ζωή μου*, επιμ. Γιάννης Παπακώστας, Αθήνα, Στιγμή, 1986, σ. 114), ο Σπύρος Σολάτσης («υπάλληλος βιβλιοπωλείου τότε», «πέθανε νεότετος, μερικά χρόνια μόλις υστερότερα») συμμετείχε στην εκδοτική ομάδα του περιοδικού *Ανεμώνη* (1910), παρόλο που, σύμφωνα με τον Γ. Παπακώστα (ό.π., σ. 198), το όνομά του δεν δηλώνεται πουθενά. Το όνομα του Σολάτση επανέρχεται και στα υπ' αρ. 67 και 68.

3. Σε ορισμένα σατιρικά του ο Λαπαθιώτης ονοματίζει πρόσωπα με βάση τα λόγια ή τις συμπεριφορές τους. Ο «Μ' αρέσεις» ή «Μαρέθει» επανέρχεται και στα υπ' αρ. 2, 67 και 68.

4. Ενδεχομένως αναφέρεται στον φίλο του Νίκο Αποστολόπουλο, που ήταν αποδέκτης χειρόγραφων σατιρικών ποιημάτων του Λαπαθιώτη. Βλ. και τα υπ' αρ. 17, 19 (σημ. 26), 48, 49, 52, 75. Στο αρχείο του Λαπαθιώτη (Ε.Λ.Ι.Α.) σώζονται επιστολές του ποιητή προς τον Ν. Αποστολόπουλο, στις οποίες ο πρώτος αναφέρεται σε σατιρικά ποιήματα που στέλλει στον τελευταίο (βλ. παρακάτω, αρ. 29, σημείωση, και Επιλογικό σημείωμα). Μέρος του αρχειακού αυτού υλικού (επιστολές και σατιρικά ποιήματα) προέρχεται από το αρχείο του Ν. Αποστολόπουλου.

5. Ξιφισμοί, σπαθισμοί: προφανώς υπαινίσσεται σεξουαλικές πράξεις μεταξύ ανδρών. Αλλού, όμως (αρ. 67), μιλά και για ποιητικές ξιφομαχίες.

6. Πειρακτικές αναφορές σε χωροφύλακες επανέρχονται και στα υπ' αρ. 44, 66 και 69.

I ο Πιανίστας...

4. ΚΑΙ ΔΙΑ ΝΑ ΦΙΛΟΣΟΦΗΣΩΜΕΝ ΚΑΠΩΣ...

...Το «τσιλλίες» που σας έκαμε να μπήξετε φωνή, και που σας ξάφνιασε, καλέ, σαν σκάσιμο φουρνέλλου, είν' ασφαλώς πρώτην φοράν αφ' ής έχει φανεί, που κυκλοφόρησεν εντός τόσον κομψού φακέλλου!... Στα χείλη των λωποδυτών είν' η σωστή της θέσις (μεθ' ών τελώ, καθώς γνωστόν, εις εξαιρέτους σχέσεις...), αλλ' είναι τόσον πάγκοινος, που την γνωρίζει πας τις, βενιζελο-βασιλικός είτε και ριζοσπάστης... ..Εφόσον κάθε τενεκές και κάθε σουρλουλού έχουν γενεί «εφοπλισταί» και ζουν εν μέσω ρόδων, αυτή, που την αφάνειαν αφήκε προ πολλού, είναι σωστό να φθειρέται στην τύρβη των τριόδων;...

16.1.1922

5. ΦΑΣΙΣ Β.

(ΦΑΣΙΣ Α: Άμυνα. ΦΑΣΙΣ Β: Επίθεσις)

...Ώστε, λοιπόν, μας κρύβατε και σεις επιμελώς, μετ' επιστήμης περισσής και πανουργίας πόσης, σαν νοικοκύρης φρόνιμος συνάμα και καλός, κάποιας εξόχως συμπαθείς ηδείας συγκεντρώσεις, εν αίς φαιδρώς πρωτοστατεί (εδώ δα είν' ο κύβος!) κι ο ξακουστός κομφουκιστής και παντογνώστης Ίβος!...⁷ Το πράγμα ωστόσο ξέφυγε, και πήρε δρόμον -οίμοι!- κι εκυκλοφόρησε παντού - πτερόπους γαρ η Φήμη... Σπεύσατε να μας [δώσετε] δεούσας εξηγήσεις, προτού πολλών τα πνεύματα εξεγερθούν επίσης: αλλιώς - εφόσον πρόκειται περί παιδιών κι εφήβων, μέλλει πολλά να φορτωθούν - και στον δικόν σας ύβον!...

20.1.1922

6. ΤΡΙΠΤΥΧΟΝ (ΜΕΤ' ΕΠΙΜΥΘΙΟΝ)

Ή ΙΝΤΕΡΜΕΔΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΩΝ⁸

I.

Νυκτερινόν ανέκδοτον, που σας ενδιαφέρει: Περιπατούσαμεν, προχθές, με φιλικόν ασκέρι, μετά ηδέων, λησμονώ, καν ανιδέων φίλων, οπόταν ένας εξ αυτών εστάθη σ' έναν στύλον, κάποιαν ανάγκην φυσικήν γνωστήν να εκτελέσει... Όμως ιδών κάποιον σκοπόν, που πρόβαλε στη μέση, και φοβηθείς επέμβασιν εκείνου του κυρίου,

7. Το ηδονικό και αταύτιστο πρόσωπο του Ίβου εμφανίζεται και στο υπ' αρ. 69 να πρωτοστατεί σε «ηδείες» συγκεντρώσεις.

8. Φωτογραφία του πρώτου μέρους του ποιήματος (όπως και του υπ' αρ. 33) αρχικά περιλήφθηκε στο αφιέρωμα στον Λαπαθιώτη του περ. Οδός Πανός 79-80 (1995) 57.

έσπευσε κι εισεχώρησεν εντός ουρητηρίου...
Όταν εξήλθεν από κει, τον κάλεσα με τρόπον,
μη τον εκθέσω, προφανώς, ενώπιον ανθρώπων,
και του 'πα: «Πρόσεχε καλά, μη σε ξανασταμπάρουν!
Συνήθως οι βασιλικοί ουρούν όπου γουστάρουν...
Μην πας σε ουρητήριο: θα σου συμβεί κακό:
θα σε περάσουν ασφαλώς ... για βενιζελικό.⁹

II ο Βενιζελικός -

II.

Και έτερον ανέκδοτον, που σας ενδιαφέρει:
πάλιν περιπατούσαμεν με φιλικόν ασκέρι,
όταν εγώ προχώρησα προς το ταχυδρομείον,
να ρίψω κάποια γράμματα εντός των κιβωτίων.
Όταν κατόπιν βιαστικός επέστρεψ' από κει,
«Φίλοι μου, λέγω, έκαμα μια πράξιν εθνική:
είχα πεντέξι γράμματα να στείλω, φιλικά,
εις Σμύρνην - και τα έρριξα... στα «Εσωτερικά»!...

III. (ΕΠΙΜΥΘΙΟΝ)

Προχθές το βράδυ έκαμα μια σκέψη λογική:
Αν ίσως οι βασιλικοί κι οι βενιζελικοί
είχαν οι μεν σφάζει τους δε, δεόντως και εγκαίρως,
θαρρώ πως, τώρα, η Ελλάς θα ήτο θείον μέρος...

21.1.1922 περί το μεσονύκτιον

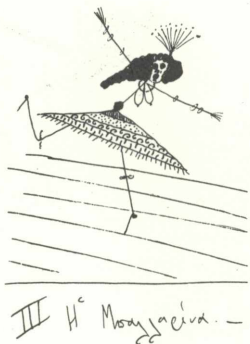
7.

(Μοτίβο δι' όλας τας παρελθούσας,
παρούσας και μελλούσας μας ... στιχομυθίας:
«Δουλειά δεν είχαμε, και δουλειάν ευρήκαμεν...»)

Αυτά τα «πώπω!» και τα «δεν» και τα δεν ξέρω τι,
και τα «δεν είναι δυνατόν!» και τα «μα δεν ακούστη!»
θα ξέρετε, σαν άνθρωπος με κρίσιν αρκετή,
πως έχουν έκπαλαι λεχθεί για τον καθένα πούστη...
Γι' αυτό κι εμείς, σαν άνθρωποι τριβέντες επαρκώς
(ήγουν, με πείραν - για να μην το πάρετε κακώς...)
δει μετ' επιφυλάξεως να τα δεχθώμεν πάσης...
- Μ' αυτά δεν θίγω πρόσωπα, θίγω απλώς εκφράσεις...
...Όπως εξάλλου, για πολλούς, που 'ναι κοινώς γνωστοί,
πόσα κακά, παρακαλώ, δεν έχουν ακουστεί
που δεν εγίνηκαν ποτέ, και που ποτέ δεν ήταν!...
Με άλλους λόγους, φίλε μου, πατήσατε στην πίτταν!...

21.1.1922

9. Τέτοια πειράγματα και αιχμές
σε φιλοβασιλικούς και βενιζε-
λικούς επανέρχονται και σε
άλλα σατιρικά του Λαπαθιώτη
(βλ. κυρίως τα υπ' αρ. 6, III, 10,
27, 28, 29, 32, 36, 47, 55).

8. ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟΝ / ΠΑΝΤΟΕΙΔΩΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
 Όπως γενικού ενδιαφέροντος, / ήγουν Καλαμπουρίων...

I.

...Φίλος καλός ξεφύλλιζε τους «Τάιμς», μια στιγμή,
 οπότεν κάτι διάβασε και ξέσπασεν εις θρήνους:
 «Τι κράτη, και τι πρόοδοι, και τι πολιτισμοί!
 πότε θα γίνουμε κι εμείς ανθρωποι σαν και κείνους;!...»
 ...Κι εγώ, μάρτυς του πόνου του εκείνου του κρυφού,
 και θέλοντας, δεν ξέρω πώς, να μην τον απελπίσω:
 «Μα, φίλε μου, πώς γίνεται να πάμ' εμπρός, αφού,
 και στο ημερολόγιον ακόμα ... πάμε πίσω;!»...

II.

...Φίλος καλός πολύ ελθών στον κύκλον διηγείτο
 για κάποιον αυτοκίνητο, δεν ξέρω ποιου κυρίου,
 που καίτοι πλήρες κοριτσιών και παξιμάδων ήτο,
 έδωσε μια κι ανέβηκεν επί πεζοδρομίου...
 Κι οι φίλοι γύρω μου – καθείς του πνεύματος αφρός –
 σχολίαζαν εκστατικοί αυτήν την ομιλίαν:
 – Τι κόσμος ήταν; τον ρωτώ κι εγώ – «Μα... ελαφρός!»
 – Ε μα γι' αυτό ανέβηκε με τόσην ευκολίαν...¹⁰
 8.2.1922

9. ...Η Φήμη ούσα θηλυκή κι επί το πλείστον κούφια,
 όπου ακούει σκάνδαλον, ψηλά πετά τη σκούφια
 και τόσο περισσότερο κι αυτή κατόπιν τρέχει,
 όσο κανείς την αψηφά – και μήτε την προσέχει...
 ...Όμως εις την περίπτωσιν αυτήν, δεν είν' η Φήμη
 που παίζει τον πρωτεύοντα, που λέτε, ρόλον – οίμοι! –
 ...αλλ' επειδ' είναι του συρμού, τώρα, σ' αυτόν τον τόπον,
 όλα να είν' αρσενικά, τα των λεπτών ανθρώπων,
 νέος αγχίνους, και γνωστός σ' Ανατολή και Δύση,
 την Φήμην αποφάσισε να υποκαταστήσει...
 κι οσάκις κάτι λέγεται, ή κάτι συζητείται,
 σ' αυτού του κάτι, ασφαλώς, το βάθος θενά βρείτε
 όσα εκείνος έψελνε ποτέ – κι εκανονάρχει...
 Σ' αυτήν την Φήμην ...φίμωτρον τώνοντι δεν υπάρχει!...

12.2.1922

10. Συνέχεια του INTERΜΕΔΙΟΥ
 ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ του «Κώτσου»...¹¹

Κώτσος, ο ρήγας ο τρανός, λεβέντης και ντερβίσης,
 καμάρι της Ανατολής και βδέλυγμα της Δύσης,

10. Ο μισογυνισμός του Λαπαθιώτη έχει αποτυπωθεί σε λογής αυτοβιογραφικά και ημερολογιακά κείμενα, σε συνεντεύξεις και σε στοχασμούς του.
 11. «Οχτώ ανέκδοτα σατιρικά ποιήματα» του Λαπαθιώτη περιλήφθηκαν (με φωτογραφική αναπαραγωγή των αυτογράφων) στο αφιέρωμα του περ. Η Λέξη 33 (Μάρτ.-Απρ. 1984) 179-185. Πρόκειται για τα υπ' αρ. 10, 27, 28, 29, 31, 36, 39 και 60.

σκεφθείς ότι, μετ' ου πολύ, μέλλει να μπει στην Πόλη (έτσι, τουλάχιστον, δηλούν οι χασικλήδες όλοι...), κι ιδών την Πόλην Κών/πολιν να γράφουν στις «ειδήσεις», και προσπαθών και εις αυτό ν' αρμοισθεί επίσης, θέλησε συντομότερα να γράφεται κι εκείνος, και τ' όνομά του συνταμών, καλείται τώρα: Κ/τίνος...¹²

14.2.1922

11. ...Κατόπιν απ' την έξαφνην αυτή μου καταδίκη, κι αν δεν επικρατήσωσι στο τέλος γνώμαι άλλα, έτσι καθώς εις στωϊκόν φιλόσοφον προσήκει, γενναίως θ' αντικρίσωμεν το salto το mortale...
...Πλην πέτε κι εις τον αυλικόν,¹³ προτού μας θανατώσει (και δεν χρειάζεται πολύ – αρκεί έν μόνον νεύμα!), πως τότε κι απ' το πνεύμα μας κανείς δε θα τον σώσει, κι εφόσον «πνεύμα» θα 'μαστε – θα 'μαστε κι όλο πνεύμα...

16.2.1922

12. Πάλι γι' αυτό το «Ροζικλέρ»¹⁴ ας ψάλλωμεν τα δέοντα στον τόσον αξιόλογον πλην φίλον Ναπολέοντα...¹⁵
Δεν είναι δίαϊτα αυτή για τους μεγάλους άνδρας, στη μάνδρα να συχνάζουνε 'πού κλείνεται κι ο Μάνδρας,¹⁶ και της ποιήσεως το φως να τρέχει κάθε βράδυ αναζητόν την ηδονή στο άπλετον σκοτάδι... και σχόλια περί αυτό πολλά να περυγίζουν κι άλλοι να λεν πως αλλαχού αυτά τα συνηθίζου...
πλην καθεμία δεσποινίς μεγάλως ν' απορεί πως των Versailles η silhouette και των Tuileries με αντιθέσεις δυνατές ερύθμισε τον βίον και ζει αυτός ο gentilhomme¹⁷ στα κέντρα των πληθειών.
Τη μέρα στο γραφείο του αφού καταναλώσει, συζών ο μέγας ποιητής μεθ' υψηλών πνευμάτων, τι έλξις δυσεξηγήτος τον κάνει σαν νυκτώσει να σπεύδει προς συνάντησιν πληθώρας καθααρμάτων;

Πλην απαντούν οι θαυμασταί σ' αυτά μεγαλοφώνως:
«Ο Λαπαθιώτης το Ζενίθ και το Ναδίρ συγχρόνως!»
Κι ο θαυμαστής ο Μάνεσης¹⁸ τονίζει κάθε ώρα:
«Ο Ναπολέων θα 'πρεπε να κυβερνά τη χώρα, αυτός μονάχα του λαού τη σκέψη έχει μάθει... 'δέ τον!... τη νύχτα περπατεί σε τέτοια τρικυμία, στο λυγιστό του πέρασμα σβήνουν αγρίμια πάθη, δυο κόμματα ολάκερα παίρνουνε σάρκα μία. Μοναδικό φαινόμενο για τέτοια εποχή!»

12. Προφανώς αναφέρεται στον βασιλιά Κωνσταντίνο Α' (1868-1923), ο οποίος είχε επανέλθει στον θρόνο στις 19 Δεκεμβρίου του 1920, αλλά αναγκάστηκε να παραιτηθεί στις 27 Σεπτεμβρίου 1922, δηλαδή αμέσως μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Ο Λαπαθιώτης σατιρίζει και πάλι τον βασιλιά Κωνσταντίνο σε μεταγενέστερο κείμενό του, που γράφτηκε λίγες μέρες μετά την παραίτηση του τελευταίου (βλ. αρ. 36, 1).

13. Ίσως υπονοείται ο Νικόλαος Θωμ, ο οποίος θα γίνει ανώτερος αυλικός του βασιλιά Γεωργίου Β' (βλ. παρακάτω, αρ. 45).

14. Όπως συνάγεται από διάφορα κείμενα (βλ. τα υπ' αρ. 12, 17, 23, 24, 40), το «Ροζικλέρ» ήταν μάλλον κακόφημος χώρος διασκέδασης, στον οποίον συχνάζαν ο Λαπαθιώτης με την παρέα του. Είναι γνωστό ότι ο Λαπαθιώτης συχνάζε και σε «φιλολογικά» καφενεία της εποχής, όπως τα «Νέον Κέντρον», «Βύρων», «Μαύρος Γάτος», «Μπάγκειον» κ.α. Βλ. Γιάννης Παπακώστας, *Φιλολογικά σαλόνια και καφενεία της Αθήνας (1880-1930)*, Αθήνα, Εστία, 1988, passim.

15. Όπως φαίνεται και στη συνέχεια του κειμένου, εδώ έχουμε να κάνουμε με αυτοσάτιρα.

16. Μήπως αναφέρεται στον ηθοποιό και σκηνοθέτη του κινηματογράφου Αχιλλέα Μαδρά (Κωνσταντινούπολη 1875-Αθήνα 1972);

17. gentilhomme = ευπατριδής.
18. Για τον Γιώργο Α. Μάνεση βλ. και παρακάτω, τα υπ' αρ. 16, 18 και 38, II.

(Οι ψόγοι ανεκλήθησαν που είπα στην αρχή – μ' ηνάγκασεν ο Μάνεσης βρυχώμενος ως λέων κι εγώ λοιπόν αναφωνώ: Κυβέρνα, Ναπολέων.)¹⁹

13.3.22

13. Φίλος καλός σαν ήκουσεν αυτά τα ξεφαντώματα, που στο Θησεϊόν κάματε περί τα ξημερώματα, και πως εις λάκκον βρέθηκε μετέπειτα τ' αμάξι χωρίς να θέλει jeu de mot²⁰ ποσώς να διαπράξει, την κεφαλήν εκίνησε και ψιθυρίζει άκων: αν είχεν λάκκον η οδός, είχε κι η φάβα λάκκον.

14.3.1922

14. Φίλος καλός ηρώτησε: γιατί αφού προ χρόνων την υπερτάτην έλαβα τιμήν [να] σας γνωρίσω, τον αριθμόν πληθυντικόν χειρίζομαι και μόνον, οσάκις γράφω προς υμάς κι οσάκις ομιλήσω; Είπα: και λόγω σεβασμού και λόγω ασφαλείας Τηρείται η απόστασις και στας συνομιλίας.

14.3.1922

15. Ο Τάκης ο Λιακόπουλος,²¹ που au courant²² τυγχάνει η αλληλογραφία μας του τι περιλαμβάνει, την τολμηράν απόφασιν επήρε τελευταίως, καθώς πολύ φιλότιμος και πολυπράγμων νέος, στα ίχνη τα ημέτερα κι εκείνος να βαδίσει και ένα γράμμα έμμετρον να σας ταχυδρομήσει. Η σκέψις δε σ' εμένανε γεννήθηκε αυτή: πολλά υφίσταται ο maître, μα τα επιζητεί.

15.3.1922

16. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΜΑΝΕΣΗ²³

...Τι τάχα, Θε μου, να του πεις, ποιο παίνεμμα, ποιο πράμμα, αφού κι αυτά του τ' αρχικά φκιάνουν τη λέξη: Γ.Α. ΜΑ!...

21.3.1922

17. ...Φίλε μου Νίκο,²⁴ χάλασεν ο κόσμος – τι θαρρείτε! (Άδοξα σμήνη, ταπεινά του «Ροζικλέρ», χαρήτε!), μια κι ο Κανέλλης ο γιατρός,²⁵ που δε γυρνούσε «μάντρες», μες στα φτωχά του γερατειά – θέλει κι εκείνος «άντρες!»...

24.3.1922

19. Προέκταση του κειμένου αυτού μπορεί να θεωρηθεί το υπ' αρ. 42. Ίσως ταιριάζει να μεταφερθεί εδώ ένα χωρίο από την αυτοβιογραφία του Λαπαθιώτη (Η ζωή μου, ό.π., σ. 131): «Ήμουν, αυτή την εποχή [των Βαλκανικών πολέμων] – κι όπως το βλέπω τώρα – ένας μικρός 'κατακτητής', στο είδος μου. Κάτι σαν δημοφιλής ηγέτης, κι 'υποψήφιος' με το πλήθος των γνωριμιών μου, και με τον τρόπο που εκείνες με λογάριζαν, και που με θεωρούσαν 'αρχηγό' τους!...».

20. jeu de mot = λογοπαίγνιο.

21. Βλ. και το υπ' αρ. 69.

22. au courant = ενήμερος.

23. Πρβ. τα υπ' αρ. 16, 18 και 38,II.

24. Πιθανόν αναφέρεται στον Νίκο Αποστολόπουλο. Βλ. και τα υπ' αρ. 1, 19, 25 (σημ. 32), 48, 49, 52, 75.

25. Το όνομα του Κανέλλη επανέρχεται και στο υπ' αρ. 25.

18. ΟΛΙΓΑ ΠΕΡΙ ΜΑΝΕΣΗ

...Αν - τη στιγμή που βρίσκεσθε μετά του φίλου Μάνεση, μιλώντας για δεν ξέρω τι, με τεμπελιά και μ' άνεση - τύχει μπροστά σας και περνούν δουλίτσες, παραμάνες ή κοπέλλες - μην ανησυχείς περί του φίλου Μάνεση: αυτά δεν τον απασχολούν, μήτε στ' αστεία: μ' αν εσύ κοτάς, για 'πέ / μονάχα: «παι...» και πριν ακόμα βγει το «...δί!» - τον έχασες το Μάνεση!...

26.3.1922

19. ΓΙΑ ΤΟ «ΦΡΑΓΓΕΛΙΟΝ»...²⁶

...Τυρανομάχος Ξακουστός - μοχθήσας δε τα μάλα, κι ελπίσας ότι θα γενούν τα πάντα μέλι γάλα, μόλις εκείνο το βαρύ το καθεστώς εκλείψει - προς φίλον του κι ομόφρονα μουρμούριζε με θλίψη: «Εμείς ετσακισθήκαμεν, ιδρώσαμεν, ερρέψαμε, πασκίσαμε, νικήσαμε, πηδήσαμε, χορέψαμε, και ποια τ' αποτελέσματα των τόσων μας αγώνων; Όλα του κόσμου τα κακά, κι όλες οι πίκρες μόνον!...» Κι ο φίλος του τ' απήντησε: «Τι νόμισες, βρε πόντε; Τι νόμισες; Και τα κακά, κι εκείνα κόποις κτώνται!...»

31.3.1922

20. ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΣ - ΠΛΗΝ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΗ...²⁷

...Η σιλουέττα των *Versailles* και των *Tuileries*, μ' όσα κι αν λέτε - τας παλιάς τας έξεις τας τηρεί: Στας «Βερσαλλίας» προ τινος εσύχναζε, για χάζι, Και τώρα και στον καφφενέ «Κεραμειικός» συχνάζει...

9.4.1922

21. Δεν ξέρω, φίλε, τι θα πουν αυτά τα Kollo-κύθια, μήτε γνωρίζω τι θα πει Kollo και ξε-Kollo· μα όπως κι αν γίνει, να σας πω τη μαύρη την αλήθεια, και με Kollo κι άνεν Kollo - εγώ δεν ξεKollo...

Maître! αγνοείτε τον Kollo; που δόξα έχει γίνει ως ηθοποιός εφάμιλλος του Λίντερ, της Μερτίνι; Και τ' όνομά του ξαφνικά vous fait les embarras ως να μην ήτανε Kollo αλλά Kollo-mbarras.²⁸

20.4.1922

IV Η Κωνσταντία...

26. Το ποίημα αυτό πρωτοδημοσιεύτηκε, μαζί με τα υπ' αρ. 25 και 53, στο περ. *Νέα Σύνορα* 6 (Απρ.-Ιούν. 1970) 64. Ωστόσο, στην πρώτη αυτή δημοσίευση λείπει ο τίτλος και στη θέση του αναγράφεται το όνομα του αποδέκτη: «Νίκον Αποστολόπουλον». Επίσης, η λέξη «τυρανομάχος» έχει αντικατασταθεί με τη λέξη «Ταυρομάχος». Ας θυμηθούμε εδώ ότι πέντε χρόνια αργότερα ο Νίκος Βέλμος εξέδωσε περιοδικό με τον τίτλο *Φραγκέλιο* (1927-1930).

27. Το κείμενο αυτό αποτελεί «απάντηση» στη σάτιρα αρ. 12.

28. Σε σειρά ποιημάτων (βλ. και τα υπ' αρ. 22, 23, 24, 35) σατιρίζεται το πρόσωπο ξένου ηθοποιού με το επώνυμο Kollo, με το οποίο ο σατιρστής κατασκευάζει πιπεράτα λογοπαίγνια.

VI Η Σαγύνη.

22. ΠΕΡΙ KOLLO...

Η χώρα μας εις καθεστώς ολέθριον πεσούσα έχει, τουλάχιστον, αυτό το μέγα το καλό, ότ' υπ' αυτήν την έποψιν, όντως αυτάρκης ούσα, απαξιοί την προσφυγήν εις ξενικούς Kollo...

21.4.1922

23. Φίλος καλός και συγγραφεύς εκ των ενδοξοτέρων ο Χορν²⁹ περί του «Ροζικλέρ» είπε μ' ενδιαφέρον πως ο Kollo προτίθεται εκεί να ντεμπουτάρει... ώστε και όψιν διεθνή ο κύκλος σας θα πάρει; Το πράγμα πώς σας φαίνεται;... Το βρίσκετε καλό; Δεν χάνουν την αξίαν των οι Έλληνες Kollo;

Είν' απορίας άξιον τέτοιο βαθύ μυαλό να πέσει εις αντίφασιν στο ζήτημα Kollo και να σιγήσει δυστυχώς μη έχων τι να πει μόλις εις την συζήτησιν τον βρήκ' ασυνεπή... Κι αν είναι μέν κατάφασις η τραγική σιγή, ο άρας τέτοιον θρίαμβον ως θαυμαστής αλαγεί... ..εκτός αν είναι σκόπιμος, διότι κόσμον φέρει ταις γυναιξί και στο γνωστόν του «Ροζικλέρ» ασκέρη!

28.4.1922

24. Παρ' όλην την αυτάρκειαν της χώρας της κλεινής που το υπάρχον καθεστώς μεγάλως επιδιώκει, σας απησχόλησαν συχνά Kollo αλλογενείς προς έκπληξιν του υπουργού κυρίου Θεοτόκη.³⁰

Παρ' όλον δε τον πόλεμον κατά φυλών βαρβάρων, που σπαθοφόροι γίνατε και αοιδοί της πάλης, της Αραβίας οι Kollo σάς πήραν άρον άρον απ' τα λεπτά καθήκοντα αποστολής μεγάλης.

Κι όταν αυτό το παρελθόν grand maître αναπολώ το τόσον αξιόλογον - πολλάκις δα το είπα - φοβούμουν εις το «Ροζικλέρ» αν φθάσει ο Kollo ότι θα γίνει στο πανί καμία Kollo-τρύπα.³¹

25. ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΑΠΡΟΟΠΤΟΣ ΚΑΙ ΚΑΠΩΣ ΠΛΗΡΩΜΕΝΗ,
ΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΛΗΞΙΝ ΤΩΝ ΦΑΙΔΡΩΝ ΤΩΝ ΣΤΙΧΩΝ ΜΟΥ
ΣΗΜΑΙΝΕΙ³²

...Εμέ, τουλάχιστον, καθείς, ενίοτε κι εν μέρει, του γνωμικού σας τηρητήν κι εφαρμοστήν με βλέπει.

29. Προφανώς αναφέρεται στον θεατρικό συγγραφέα Παντελή Χορν (1881-1941). Βλ. και το υπ' αρ. 30.

30. Ο Νικόλαος Θεοτόκης (1878-1922) ήταν τότε υπουργός Ναυτικών και Στρατιωτικών. Εκτελέστηκε (μαζί με άλλους πέντε) ως υπεύθυνος για τη Μικρασιατική καταστροφή.

31. Το κείμενο αυτό είναι γραμμένο στο πίσω μέρος του φύλλου όπου βρίσκεται το υπ' αρ. 23. Αν και αχρονολόγητο είναι φανερό (και από το περιεχόμενό του) ότι ανήκει στην ίδια περίοδο με το προηγούμενο.

32. Στην πρώτη δημοσίευση στο περ. Νέα Σύνορα (ό.π., σημ. 26), το κείμενο αυτό έχει αριθμηση 21 και φέρει την ένδειξη: «Νίκων Αποστολόπουλον».

«Η σιωπή ταις γυναιξί, τwόντι, κόσμον φέρει»:
Πλην όμως δεν τηρείτε σεις τον νόμον καθώς πρέπει...
Θα πείτε «δεν είμαι γυνή!»... Φίλε μου, τι τα θέλεις!
Όμως και σεις δεν δύνασθε να θεωρήσθε δρων,
αφ' ότου σας απέκλεισεν του κύκλου των «ανδρών»
κάποιαν αξέχαστη βραδιάν, ευσημίμως, κι ο Κανέλλης...

3.5.1922

26. ...Καιρός, θαρρώ, την σιωπήν φαιδρώς να τελειώσομεν,
κι απ' τον πολύν τον καύσωνα, πριν εντελώς λιώσομεν,
τας διεστώσας μας ψυχάς να τας συμφιλιώσομεν!

...Και μην ξεχνάτε πως κι εγώ, παρ' όλον, φευ, το θέρος
(οπότε είν' οξύτερος, καθώς γνωστόν, κι ο έρως),
δεν έπαυσα, μηδέν στιγμής, να ζω ... φιλελευθέρως!

10.6.1922

27. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΜΟΥ ΣΧΕΤΙΚΟΝ
ΜΕ ΤΑ ΚΟΜΜΕΝΑ «ΣΤΕΜΜΑΤΑ»,
ΟΛΙΓΟΝ ΤΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ,
ΓΙΑ ΝΑ ΞΥΠΝΟΥΝ ΤΑ ΑΙΜΑΤΑ...

Ω της ενδόξου χώρας μας νοήμονες πολίται,
το κράτος, φευ, σας σουνιστά θερμώς: μη τα πωλείτε!
Μα να προσθέσει θα 'πρεπε: και μη τ' αναπολείτε...

12.6.1922

28. ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΜΟΝΑΡΧΙΣΜΟΥ...

I.

...Όντως, λοιπόν, εχάσετε της 'Υδρας τ' ακρογιάλι,
την ιδεολογία σας, και σας τραβούν οι θρόνοι;!...
Εγώ, μήτε την έχασα, μήτε και ψάχνω γι' άλλη,
και στις εξ 'Υδρας συμβουλάς... τ' αυτί μου δεν υδρώνει!

II.

Mon cher, vous dites des propos, vraiment bien enfants:
Vous ne pourrez jamais me faire aimer les cons-tantins!³³

13.6.1922

29. ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ (Θέρος του 1922)³⁴

...Η χώρα μας την κρίσιμον περίοδον διέρχεται
η λίρα καθημερινώς και σταθερώς ανέρχεται
το γόητρόν μας διαρκώς μειούται και κατέρχεται:

VII & Α στρούμωσ. —

33. «Αγαπητέ μου, εκτομίζετε λόγια στ' αλήθεια παιδιάστικα: / Ποτέ δεν θα μπορέσετε να με κάνετε να αγαπήσω τους κωνσταντινικούς (βασιλικούς)!» (απόδοση Δέσποινας Πυρκεττή). Ο ποιητής παίζει με τη λέξη *constantins* διακρίνοντας και τονίζοντας (με δύο υπογραμμίσεις) την πρώτη συλλαβή (*cons* = μαλάκες). Το κείμενο αυτό (και ειδικά το πρώτο τετράστιχο) συνδέεται θεματικά με το υπ' αρ. 78.

34. Σώζεται σε δυο αυτόγραφα, και τα δύο υπογραμμένα από τον Λαπαθιώτη. Το ένα από τα δυο χειρόγραφα είναι αριθμημένο (αρ. 25). Σε επιστολή του (19.6.1922) προς τον Ν. Αποστολόπουλο, ο Λαπαθιώτης γράφει: «Αγαπητέ μου κ. Αποστολόπουλε, / Ναι, το «Δελτίον» είν' εντελώς στη διάθεσή σας, με την διαφοράν πως θα ήταν καλλίτερο να κυκλοφορούσε με αρχικά: Ν.Α. / 'Αρεσε, αλήθεια; Συγκινούμαι!... / Όπως δικός σας, / Ναπολέων Λαπαθιώτης». Αλλά και σε νέες επιστολές του προς τον Ν. Αποστολόπουλο, ο Λαπαθιώτης επανέρχεται στο ίδιο ποίημα: «Το 'έρχεται' βλέπω παίρνει δρόμο... Καλό κι αυτό! Τέλος πάντων!» (29.6.1922). «Πώς να μην πάρει αυτό το δρόμο, εφόσον πήρε την πρώτην κερτημένην του ταχύτητα απ' το θαυματουργό χεράκι σας; Διάβολε! Δεν απορώ καθόλου» (5.8.1922).

35. Ο Δημήτριος Γούναρης (1867-1922), πρωθυπουργός κατά τη Μικρασιατική καταστροφή, ήταν ένας από τους έξι που εκτελέστηκαν με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας.

36. Ο Ελ. Βενιζέλος ήταν τότε εγκατεστημένος στο Παρίσι. Είχε αποφασίσει να παραιτηθεί από την πολιτική, αλλά δραστηριοποιήθηκε και πάλι αμέσως μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Ας σημειωθεί ότι ο πατέρας του Ναπολέοντος, ο στρατηγός Λεωνίδας Λαπαθιώτης, παρόλο που αρχικά είχε συγκρουστεί με τον Βενιζέλο (1909 κ.ε.), το 1916 τον ακολούθησε στη Θεσσαλονίκη (μαζί και ο ποιητής). Βλ. τις ενδιαφέρουσες αναφορές του Λαπαθιώτη, *Η ζωή μου*, ό.π., σσ. 132, 136, 140. Βλ. και παρακάτω σημ. 39.

37. Ίσως αναφέρεται στον Παντελή Χορν. Βλ. και το υπ' αρ. 23.

38. Ο Αριστείδης Στεργιάδης (1861-1950) είχε διοριστεί από τις Μεγάλες Δυνάμεις ύπατος αρμοστής στη Σμύρνη και υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου της ελληνικής κυβέρνησης (1920-1922). Αντιφατικό πρόσωπο (αρχικά είχε συνδεθεί και συνεργαστεί με τον Ελ. Βενιζέλο), μετά τη Μικρασιατική καταστροφή διέφυγε στο εξωτερικό και έζησε μόνιμα στη Γαλλία.

39. Αναφέρεται μάλλον στον δημοσιογράφο και συγγραφέα Σπύρο Μελά (1882-1966), ο οποίος είχε λάβει μέρος στους Βαλκανικούς πολέμους και στη Μικρασιατική εκστρατεία. Ας θυμηθούμε ότι ο Λαπαθιώτης είχε προηγουμένα με τον Μελά: Όταν ο πρώτος δημοσίευσε στην *Ανεμώνη* (τχ. 4, 1910) το αισθησιακό, «προκλητικό» ποίημά του «Κι έπινα μέσ' απ' τα χείλια σου...», ο Μελάς ήταν ένας από αυτούς που αντέδρασαν έντονα. Στο επικριτικό δημοσίευσμά του («Η σάρκα! Η σάρκα», *Εστία*, 29.5.1910) ζήτησε την επέμβαση του εισαγγελέα, ο οποίος διέταξε το κλείσιμο του περιοδικού. Περισσότερα για το θέμα αυτό βλ. Ν. Λαπαθιώτης, *Η ζωή μου*, ό.π., σσ. 113-115, 198-201. Για την ταυτότητα και τους συνερ-

εις νέαν φάσιν ο αγών περίπλοκον εισέρχεται· ο τόπος εις αφόρητον σημείον περιέρχεται· πλην της μωράς του στάσεως το Κράτος δεν εξέρχεται· η «Ηνωμένη» τής Αρχής καθόλου δεν απέρχεται· ο Γούναρης³⁵ πολιτικά τεχνάσματα μετέρχεται· ραγδαίως η καταστροφή και τραγικώς επέρχεται· ο πρώτος ενθουσιασμός των νικητών παρέρχεται· το πλήθος εις τας τελετάς έπαυσε να προσέρχεται· όλοι γνωρίζουν το κακόν πλέον πόθεν προέρχεται· από την πλάνην ο λαός αρχίζει να συνέρχεται...

– Ο Βενιζέλος έρχεται... ο Βενιζέλος έρχεται...³⁶

14.6.1922

30. ...Δεν ξέρω τ' ήθελε να πει, εν νω και συνειδότη, πλην συμπαθούσα πάντοτε τον φίλον Παντελή,³⁷ και τώρα περισσότερον χαίρω, μανθάνων ότι δεν αποκρούει τίποτε – κι ότι το παν τελεί...

Ο Παντελής ευχαριστών πετά απ' την χαρά του για τόσας φράσεις ευγενείς ανδρός ενδοξοτάτου, της καλοσύνης σας αυτής θα παραμείνει μνήμων, μια που 'ν' ετούτος παν τελών κι εσείς παντελεήμων.

25.7.1922

31. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Αν, καθώς λεν, διπρόσωπος είναι κι ο Στεργιάδης,³⁸ κι αν όντως ερωτοτροπεί μ' αυτό το καθεστώς, μες στους προδότας ας γραφεί, προδότης ξακουστός: δεν τον χωρεί παράδεισος, και δεν τον στέργει άδης...

26.7.1922

32. ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΟΜΒΟΛΟΓΙΟΝ...

I. Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

Πώς να σταθούν οι μπλόφες της, και πώς να παύσ' η γκρίνια, εφόσον έχει διαρκώς στις τάξεις της τον Κίνια!
(πρόφερε: γκίνια)

II. Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΔΕΑ

Τι θέτε, τι γυρεύετε – μες στ' όνομα: Μελάς³⁹ είναι κρυμμένη (βγάλ' το μι) ολόκληρ' η Ελλάς...

III. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Κατηγορούν βασιλικοί τους δημοκρατικούς,
μα όλοι τον ίδιο το χαβά βαρούν, και μην ακούς!
Μονάχα – και το πρόσωπον ποσώς μη σε γελά,
που άλλοι τον θέλουμε με *Re*, κι άλλοι τον θεν με *λα!*...

5.8.1922

33. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

επί τη αφίξει του *Don Louis de Bourbon!*⁴⁰
(αχ, γιατί να κακομελετήσετε προχθές; ...εσείς φταίτε!)

...Ήλθε πάλιν δα κι ο πρίγκηψ, ευεργέτης των ανθρώπων,
που για μόνον πριγκηπάτον
έχει τον πτωχόν του πάτον
και τον άγει και τον φέρει από τόπου σ' άλλον τόπον:

με την Υψηλότητά του, αν τις μείνει κατά μόνας,
ημπορεί ν' αποκομίσει,
μετά δυνατόν γαμήσι,
ένα πλήθος «*παρασήμων*» – πιθανόν δε και ...*βου(ρ)βώνας!*...

24.8.1922

34. Καλώς τον δεδεχθήκατε τον κύριον Βουρβώνων
που ήλθε πέρσι στις κλεινάς να δει εσάς και μόνον,
ενώ ακόμη φίλε *maître* ο κόσμος αγνοεί
ποιος ήτο άραγε ο *elle* και ποίος ο *louï*.

Αθήνα 26.8.1922

35. ...Ήλθε λοιπόν στο «*Εθνικόν*» κι ο φίλος μας ο *Kollo!*
κι εφόσον ούτε τ' όνομα το κλασικόν μας, ούτε
το εθνικόν μας γόητρον παντάπασι μειούται,
τας δυσμενείς εκφράσεις μου γι' αυτόν ανακαλώ!

Και προς ανέλπιστον χαράν κάθε *Kollo*-μπαρά,
αλλά και προς μοναδικήν της τύχης ειρωνειάν,
αλλού δεν ήτο δυνατόν να προβληθεί, παρά
στης «*εκπεσούσης γυναικός*», βεβαίως, την ταινίαν...

4.10.1922

36. ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΩΝ «ΦΙΛΟΣ ΚΑΛΟΣ...»

Φίλος καλός – μάλλον κακός, καθό βασιλικός,
με ρώτησεν «αν συμπαθώ τα ζώα» κι εις εκείνου

γάτες του περιοδικού βλ. Χ.Λ. Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης* (1901-1940), τόμ. 1, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1996, σσ. 182-183. Ταιριάζει να μεταφερθεί εδώ και ένα πεζό που αποδίδεται στον Λαπαθιώτη, στο οποίο ο Μελάς παραλληλίζεται σατιρικά με τον Βενιζέλο. Έχει εντοπιστεί από τον Βαγγέλη Ψαραδάκη και βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

www.sarantakos.com/liter/lapathiotis/anekdota.html:

ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΣ
ΜΕΛΑ-BENIΖΕΛΟΥ

«Ό,τι συμβαίνει, σε μεγάλη κλίμακα, με το Βενιζέλο, στον κύκλο της διεθνούς πολιτικής, συμβαίνει, σε μικρή κλίμακα, με το Μελά, στον κύκλο της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Κι οι δύο ανασύρθηκαν από την αφάνεια και ανακηρύχθηκαν, καθένας και στο είδος του, ως «εξαιρετικά ταλέντα, από έναν όμιλο ανθρώπων, κουρασμένων απ' τα περασμένα και που διψούσαν την εμφάνιση ατόμων, αρμονισμένων πιο πολύ με τις απαιτήσεις του καιρού μας. Επιτόλαιοι όμως κι οι δυο, και μη ανταποκρινόμενοι καθόλου στο ρόλο που ανέλαβαν – αλλ' αρκετά έξυπνοι, ωστόσο, ώστε να νιώθουν την κεφαλαιώδη σημασία που ο ρόλος αυτός έκλεινε γι' αυτούς, και να βάλουν όλα τους τα δυνατά να τον διατηρήσουν – αναγκάστηκαν να καταφύγουν στις κατεργαριές, και να γίνουν κοινού απατεώνες! Κι έτσι, όπως ο ένας μεταχειρίζεται όλες τις μικροπονηριές και τις ελαστικότητες, για να διατηρήσει στους άλλους την εντύπωση ότι είναι “μέγας πολιτικός” ανήρ – το ίδιο κι ο άλλος, εξαντλεί όλα τα δυνατά τερτίπια, για να κρατεί στους άλλους την πεποίθηση ότι είναι ένα “έκτακτο ταλέντο”! Κι υπάρχει πάντα ένα πλήθος αφελών, που ξεγελιούνται απ' αυτά, και τους πιστεύουν...».

40. Το αταύτιστο πρόσωπο του *Don Louis de Bourbon* επανέρχεται και στο υπ' αρ. 34.

41. Κάτω από το ποίημα αυτό ο Λαπαθιώτης έχει σημειώσει: «Επιγραμμάτων έτους πρώτου τέλους». Και από την ένδειξη αυτή είναι φανερό ότι το 1922 είναι η πρώτη χρονιά κατά την οποία ο Λαπαθιώτης αρχίζει να ασχολείται συστηματικά με τη σάτιρα.

42. Είναι, ίσως, το πρώτο ποίημα του Λαπαθιώτη στο οποίο γίνεται λόγος για τους «χασικλήδες». Θα μπορούσε να θεωρηθεί πρόπλασμα του υπ' αρ. 79. Το θέμα αυτό περνά και στη νουβέλα «Το τάμα της Ανθούλας», Μπουκέτο, 24 Δεκ. 1931-14 Φεβρ. 1932 βλ. Ναπολέων Λαπαθιώτης, Το τάμα της Ανθούλας, επιμ. Γιάννης Παπακώστας, Αθήνα, Λιβάνη, 2007, όπου δίνονται αρκετές πληροφορίες και στα επιλεγόμενα του επιμελητή. Για την εξάρτηση του ποιητή από τα ναρκωτικά βλ. και Βαγγέλης Ψαραδάκης, «Ο Ναπολέων Λαπαθιώτης, ο Μήτσος Παπανικολάου και οι ουσίες», στον συλλογικό τόμο Σπανασιό: Κείμενα περί της ηδονιστικής δρόγης, Αθήνα, Heteron, 2008, σσ. 88 κ.ε. Η λ. «τσιλλίες» θεματοποιείται στο υπ' αρ. 4.

43. Το κάτω αριστερό άκρο του χειρογράφου έχει αποκοπεί, και έτσι δεν φαίνεται η ημερομηνία γραφής του κειμένου αυτού.

την πρότασιν απήντησα επιγραμματικώς:
- Όλα τα ζώα τ' αγαπώ - εκτός του Κωνσταντίνου...

*

Νέος κομψός, αντιφρονών - και πούστης, ως εικός,
φώναζεν: - Είναι πούστηδες οι Βενιζελικοί!
Κι εγώ, χωρίς να ταραχθώ ποσώς: - Τι λες εκεί!
Αν ήταν έτσι, θα 'σουνα και βενιζελικός...

5.10.1922

37. ...Μου γράφετε κάπως στριφνά και κάπως μπερδεμένα,
για πράγματα που φαίνεται να μ' αφορούν κι εμένα:
κι εν μέσω της μοναδικής γραπτής αυτής σαλάτας,
βλέπω ν' αναμιγνύετε και τους αμαξηλάτας...

Εγώ γι' αυτούς, προς το παρόν, δεν δίνω μια δεκάρα:
όμως (εφόσον θίγεται και τα κατά το γήρας),
αν και βεβαίως - διάβολε - δεν ομιλώ εκ πείρας,
ίσως κι αυτοί να χρειασθούν, σαν θα γενούμε κάρα...

1.12.1922

38.

I.

Σκέψις του φίλου μας Κοκού, εκτάκτως λογική,
Συνάμα δε και σύμφωνος προς την αισθητική:
Αι λέξεις ακριβολογούν: γιατί κι η μαλακία
να μη λεχθεί ορθότερα κι αυτή: μάλα-γλυκεία;...

II.

Αν κάποτε κατορθωθεί να πάμε στο φεγγάρι,
κι εγώ τραπώ προς τον Ερμή, κι εσείς πάτε στον Άρη,
ο Μάνσης αυτοστιγμεί θα σπεύσει προς τον Κρόνον:
και φυσικά: δακτύλιον εκείνος έχει μόνον!...⁴¹

31.12.1922

39. ...Οσάκις οι «ντερβίσηδες», καλά «μαστουρωμένοι»,
την «τσέκα» τους φουμέρνοντας, στο «μάπαν» έχουν κάτσει,
συνήθως ένας απ' αυτούς «χαρμάνι» πάντα μένει,
απ' όξω και παραφυλά, μην τους «μπλοκάρουν μπάτσοι»,
και βολτατζάρει, σα σκοπός, εκεί, σιμά στις γρίλλιες:
αυτό στη γλώσσα την argot καλείται κοινώς: «τσιλλίες»!

(...Άπαξ αυτήν, διά παντός, την ερμηνείαν δίδων,
κλείνω και την παρένθεσιν περί των χασικλήδων...)⁴²

...1922 Αυθημερόν⁴³

Λεξιλόγιον, απαραίτητον διά την κατανόησιν μερικών όρων:
ντερβίσης = χασικλής.
μαστουρωμένος = στα κέφια.
τσέκα = μια τραβηξιά χασίσι.
μάπας = αργιές που φουμέρνουν το χασίσι.
χαρμάνι = εντελώς νηστικός, επομένως νηφάλιος.
μπλοκάρω = περικυκλώνω.
μπάτσος = χωροφύλακας.

40. ...Ρωτάτε λίαν αφελώς περί του Μανωλάκη,
σαν να γυρεύει ταχτικά στο «Ροζικλέρ» ... ποιος ξέρει!
εις την υπόθεσιν αυτήν υπάρχουν πλείστοι λάκκοι:
μα μήτε Ρόζαν ασφαλώς καμμιάν - μήτε Κλαίρη...

Όμως και σεις - τι να σας πω - αν και ζητών εμέ
(σ' αυτό το μέρος, ως γνωστόν, όλοι ζητούνε κάτι...),
κάπως μου φέρνετε στον νουν, και σεις, sans vous blâmer,
τον «δάσκαλον που δίδασκε και νόμον δεν εκράτει»...

7.1.1923

41. ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

- Φτωχή πατρίδα, μην ακούς όσα σου ψέλνουν: ας
αφήσουμε τα φούμαρα, να μην τις ξαναφάς!...⁴⁴

11.1.1923

42. Σε σας συλλήβδην απαντώ και στους καλούς ανθρώπους,
που με χαράν εις την Βουλήν θα μ' έβλεπαν μεγάλην:
έχω τοςάκις εκτεθεί κατά χιλίους τρόπους,
που θα 'τανε πλεονασμός να εκτεθώ και πάλιν...⁴⁵

Αλλ' αν υπείκον έξαφνα στας συμβουλάς ενίων,
το Καθεστώς μου πρότεινε μιαν θέσιν ηλιθίαν -
θα 'θελα τούτο να μου πει: - Ουχί εις Κόρην-θείαν,
πλην γενικόν διοικητήν σε προσκολλώ-Χανίων!...

18.1.1923

43. ...Εκείνος ο χαιρετισμός του φίλου μας Βικέλα,
ύστερ' απ' την συνάντησιν εις το γνωστόν το μέρος,
και που μας απησχόλησε προχθές ηδυναιτέρως,
κι εμένα τώρα στο μυαλό μού κόλλησε σα βδέλλα...

Στο πράγμα, τέλος, έδωκα εξήγησιν αρτίαν:
Ίσως δεν ήτο τυπικός, μα ...συναδελφικός!
Αφού σας είδε μέσα κει, θα είπεν, ως εικός,
πως πήγατε - αλλίμονον - για την αυτήν αιτίαν!...

21.1.1923

44. Ρεαλιστικό και κείμενο οχό-
λιο για τα μεγαλοϊδεατικά ορά-
ματα και τα «μεγάλα» λόγια
(«φούμαρα»), που καταποντί-
στηκαν με τη Μικρασιατική
καταστροφή.

45. Θεματικά το κείμενο αυτό
συνδέεται με το υπ' αρ. 12.

Σ ὁ Ἄσα χρ. -

44. ...Στον ἔβδομον τον ουρανόν που ξαφνικά με στείλατε,⁴⁶ μάλιστα τέτοιαν εποχήν, στα μέσα του χειμῶνος, παρέαν να μου δώσετε κάπως καλήν οφείλατε, γιατί τι θέλετε να πω, και τι να κάνω μόνος!

Εκεί κανένας καφενές - η τέρψις παντός Ἕλληνας, και μήτε χωροφύλακας, και μήτε λωποδύται: ακολασίας οίστρος, φευ! ζοφώδης νυξ ασέληνος, και μόνωσις κι απόγνωσις! - Ελάτε και θα δείτε!...

...Ελπίζω πως την θέσιν μου αυτήν θα βελτιώσετε, και το δεινόν του πράγματος θ' αντιληφθείτε λίγο: αλλιώς, σας λέγω καθαρά - αν δεν με ...προσγειώσετε, θ' αναγκασθῶ εἰς του Κοκού τα μέσα να προσφύγω...

28.1.1923

45. ΣΚΕΨΕΙΣ ΕΚΤΑΚΤΩΣ ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΚΑΙ, ΕΠΙ ΤΗΙ ΘΕΑΙ ΤΗΣ ΓΝΩΣΤΗΣ ΕΠΑΥΛΕΩΣ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΣΕΛΗΝΟΦΩΣ

Πού αι θαλία, κι αι φαιδραί λαμπάδες, κι ο ανθῶν; ως κι η απλή ανάμνησις τοσοῦτων αγαθῶν εἶναι καιρός που ἔχει ταφεῖ, κι αυτή, στο παρελθόν· κι απέμεινεν απόβρασμα και πόθων και παθῶν - αείποτε ωθούμενος, ουδέποτε ωθῶν - ὅλης αυτής της καταντίας το σύμβολον: ο Θων!...⁴⁷

3.3.1923

46.

...Και πρώτος ο κ. Σ. ἤκουσε με ενθουσιασμόν την ιδέαν ὅτι θα ἦτο δυνατόν να εμφανίζονται ἀπό των στηλῶν του περὶ οὐ ο λόγος σατιρικοῦ ἰδικαί σας σάτιραι...
Λοιπόν, περιμένομεν να σας απολαύσομεν...
(Ἀπόσπασμα ἐκ της ἐπιστολῆς σας)

Ὡς προς το πρώτο, να σας πω, σα δύσκολο μου φαίνεται, γιατί σκοπεύω σύντομα να λείψω στην Ευρώπη.

Ἄν, πάλι, για το δεύτερον ηδύως ἐπιμένετε, στο κάτω κάτω της γραφῆς - υπάρχουν κι ἄλλοι τρόποι...⁴⁸

26.4.1923

47. Ἄκουσα τόσα ἀπ' τον καιρό που βγήκα στο κλαρί, που μ' ἄλλες φήμες γέλασα, και σ' ἄλλες υπομῶνεψα: ὅμως αυτό, τι να σας πω; Μου φάνηκε βαρῦ, και δίχως να πολυλογῶ, καθόλου δεν το χώνεψα...

46. Μήπως ἀπό ἐρωτική ἔκστασις ἢ ἀπό χρῆση ναρκωτικῶν οὐσιῶν;

47. Ο Θων ἴσως συνδέεται με τον Νικόλαο Θων, ἀνώτερο αὐλικό του βασιλιά Γεωργίου του Β', ἀπό τον ὁποῖον ἤρθε το ὄνομά της η ομώνυμη περιοχή της Ἀθήνας στους Ἀμπελόκηπους (ὅπου βρισκόταν η «ἐπαυλή» του), και ὄχι με τον μυθικό βασιλιά της Αἰγύπτου, που φιλοξένησε τον Μενέλαο και την Ελένη μετὰ την ἐπιστροφή τους ἀπό την Τροία. Ο Θων ἀναφέρεται και στα υπ' ἀρ. 56 και 68, μάλλον ως παράδειγμα σεξουαλικῆς ἀσυδοσίας.

48. Στο κείμενο αυτό ἐνδεχομένως υποβάλλεται η ἀπροθυμία του Ν. Λαπαθιώτη να δημοσιεύσει σατιρικά του ποιήματα (πρβλ. την ἀλληλογραφία του με τον Ν. Ἀποστολόπουλο στο Ἐπιλογικό σημείωμα).

Είναι σα να 'χεις υποστεί διώξεις, παύσεις, βάσανα,
συλλήψεις επί Γάσπαρη,⁴⁹ και κάθε τι κακό,
κι ώσπου να πεις: τελείωσε, ξεμπέρδευσα, ξανάσανα,
στα τελευταία να σε πουν και κωνσταντινικό!...

28.1.1924

48. ΕΞΟΦΛΗΣΕΙΣ ΕΚΚΡΕΜΩΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ (αρ. 45)⁵⁰

Αυταί αι φράσεις του γνωστού νομάρχου εν Κερκύρα
αν και πολύ αφήφιστα, ως είθισται τις πήρα,
ομολογώ, αγαπητέ, ότι μ' εκπλήττουν λίαν:
τόσην λοιπόν αγένειαν διδάσκουν εις Αγγλίαν;...

Τώρα, καθ' όσον αφορά το φίλον νομαρχίδιον,
– και διά να τηρήσομεν τόνον σχεδόν τον ίδιον –
μ' αυτά που είπε, πράγματι, μας έ...σε τ' α...ίδιον!

30.12.1924

Κύριον Νίκον Αποστολόπουλον / θύραζε⁵¹

49. ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΦΕΡΟΝΤΟΣ ΕΥΖΩΝΟΥ (αρ. 46)

Ο κομιστής, ως βλέπετε, δεν είναι κόμης-τις:
απλώς το Κυβερνείον σας φυλάττει, και τον κήπον
δεν αποκλείει πλην αυτό, ως λαύρος εραστής,
να επιβαίνει ικανών κομήτων και πριγκήπων...

23.5.1925

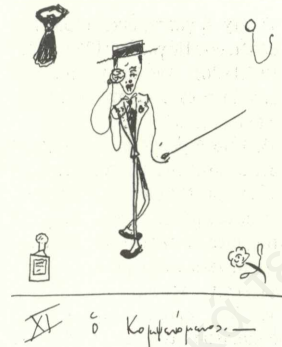
Κύριον Νίκον Αποστολόπουλον,
Διευθυντήν Πολιτικού Γραφείου του Προέδρου
της Δημοκρατίας, στα χέρια του. (Του το κομίζει
εύζωνας φρουράς του Κυβερνείου.)

50. Οι ποιηταί μας πλάσματα πολύ ... ποιητικά,
της Αρμονίας γνήσιοι και των Μουσών υιοί,
είναι πλασμένοι να ποιούν – ασχέτως, φυσικά,
αν μεταξύ των, πού και πού, και κάποιος το ποιεί!...

29.5.1925

51. Φίλος δεινός του ξενυχτιού, αλλ' όχι και των δέντρων,
εις ού τα ώτα έφθασεν η τερατώδης φήμη
περί του λίαν προσεχούς κλεισίματος των κέντρων,
ωρύετο μαινόμενος, ή μάλλον εβλασφημεί.

Εις τούτον είπα: – Φίλε μου, μη λέγε βλασφημίας!
Το μέτρον είναι λογικόν, κι η γκρίνια να σου λείπει.

49. Ο Νικόλαος Δ. Γάσπαρης ήταν Αστυνομικός διευθυντής Αθηνών κατά τα έτη 1920-1921. Προηγουμένως είχε διατελέσει ενωμοτάρχης και διοικητής του Σταθμού Χωροφυλακής στη Σελιάνα Αιγιαλείας και άφησε εποχή για τις μεθόδους του, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιείται έως σήμερα η έκφραση «αυτού του χρειάζεται ένας Γάσπαρης».

50. Η αρίθμηση στην παρένθεση οφείλεται στον Ν. Λαπαθιώτη.

51. Όπως φαίνεται στο επόμενο τετράστιχο (αρ. 49), ο Νίκος Αποστολόπουλος ήταν διευθυντής του Πολιτικού Γραφείου του Προέδρου της Δημοκρατίας. Βλ. και τα υπ' αρ. 1, 17, 19 (σημ. 26), 29 (σημ. 34), 52, 75.

52. Αιχμή για τη δικτατορία του Θεόδωρου Πάγκαλου (26.6.1925-19.7.1926). Ανάλογη ειρωνική αιχμή υπάρχει και στο «επίγραμμα» υπ' αρ. 53.

53. Εδώ δηλώνεται το γεγονός ότι ο Λαπαθιώτης στέλλει στον φίλο του Νίκο Αποστολόπουλο χειρόγραφα σατιρικά ποιήματά του, αφού ο τελευταίος «αγαπάει» τα «καλαμπούρια».

54. arrêt = στάση.

55. Με αφορμή την αρχική δημοσίευση του κειμένου αυτού στο περ. *Νέα Σύνορα*, ο Φαίδρος Μπαρλάς το χαρακτήρισε «το καλύτερο από τα σκωπτικά» (ό.π., σ. 42). Στην πρώτη δημοσίευση το κείμενο είναι αριθμημένο (53) και συνοδεύεται με την ένδειξη: «Κύριον / Νίκον Αποστολόπουλον / Θύραζε». Τα στοιχεία αυτά δεν αναγράφονται στο αυτόγραφο ποίημα που σώζεται στο Ε.Λ.Ι.Α. Αναδημοσιεύτηκε στο βιβλίο του Τάκη Σπετσιώτη *Χαίρε Ναπολέον* (εκδ. Άγρα, 1999, σ. 129) με το παρακάτω σχόλιο: «Συμμετοχή στα κοινά και τα ανθρώπινα δείχνουν, επίσης, και πολλά πολιτικά κείμενά του, περιπαικτικά και σατιρικά, γραμμένα με αφορμή τα πολλά ιστορικά γεγονότα της εποχής του: Α' Παγκόσμιος πόλεμος, Μικρασιατική Καταστροφή του '22, διαμάχη Βενιζελικών-Κωνσταντινικών, ή για τη βάρβαρη και γελοία δικτατορία του Πάγκαλου».

56. Στο τετράστιχο αυτό συνοψίζονται τα ανελεύθερα μέτρα τα οποία εισάγει ο δικτάτορας Θ. Πάγκαλος για να «αναμορφώσει» τα ανθρώπινα ήθη: συντηρητική ενδυμασία, κλείσιμο κέντρων διασκέδασης, στροφή προς τη θρησκεία και την Εκκλησία. Η οπισθοδρόμηση αυτή σχολιάζεται ειρωνικά, με αποκορύφωμα τον τελευταίο στίχο, όπου παρωδείται ο γνωστός σολωμικός στίχος: «όμορφος κόσμος, ηθικός, αγγελικά πλασμένος». Ας σημειωθεί εδώ ότι ο Λαπαθιώτης, με ανοικτή επιστολή

Έτσι συμβαίνει πάντοτε εις τας επιδημίας:
Επί Παγκάλου, έξαφνα, ή όταν είναι γρίπη...⁵²

30.1.1926

52. Τα καλαμπούρια, ως γνωστόν, ο Νίκος⁵³ τ' αγαπάει του στέλνω ένα, το λοιπόν, απ' τα καλά μου δείγματα: Μια μέρα που πηγαίναμε να πάρουμε το τσάι, σε κάποιο σπίτι φιλικό, κοντά στα Παραπήγματα,

την ώρα που 'φθανε το τραμ στην ορισμένη στάση, κι ένας εισπράκτωρ φώναζεν απ' έξω: – Αρεταίειον, είπεν ο γράφων το παρόν, και δίχως να διστάσει: – Ορθώς ελάλησεν: εδώ είναι arrêt⁵⁴ και τέιον...

31.1.1926

53. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ⁵⁵

Όταν η φύστα κατεβεί και κάθε κέντρο κλείσει, κι αρσενικών και θηλυκών περισταλεί το μένος, χαρά στον τόπο το λαμπρό που θα γενεί ξωκλήσι, κι όμορφος κόσμος ηθικός, ... παγκαλικά πλασμένος!⁵⁶

1.2.1926

54. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

(ή μάλλον ΕΤΟΙΜΟΛΟΓΙΑ – εάν το προτιμάτε...)
Κατόπιν όσων βλέπομεν συμβαίνοντα στο κράτος, όπου οι πάντες έγιναν καταχρασταί εσχάτως, κι ο όρος ο ελληνικός «δημόσιον ταμείον», σημαίνει, πράγματι, λεπτά που βαίνουν προς τα ... μείον!

15.3.1926

55. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΦΥΕΣΤΑΤΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ 1930

Ο μέγας μας ο τεθλασμένος ο πονηρός δικοχοφέρων σε έθεσε στην γραμματεϊαν του κέντρου των

Κλεπτελευθέρων⁵⁷

πλην πολυμήχανος ο Χατζανδρέας διά το συμφέρον των
Ηρακλέων,⁵⁸
εις επισκέψεις σε μεταφέρει προς παλινόστησιν των
βασιλέων.

*

Κάπου προς κατανόησιν του βαθυτάτου μεσουκτιού
ηρώτας πόθεν ηλαύνετο η δράστις του αστείου
κι ANTI του ΜΗ λησμόνει το Habet! Καρδιναλίων,
εστρέφεσο προς φύλλα συκής ως νέος Βαυκαλίων.

*

Εντούτοις όμως ο Κουνενές,⁵⁹ ο τέως κυβερνήτης,
με διορατικότητα σ' εξέλεξε πιλότον...
όχι για τα καράβια του αλλά διά κάποιον κρότον
που σ' έκανε πολύκροτον εις τα βουνά της Κρήτης.

56. Μετά χαράς μου περισσής,
βλέπω τη γνώριμη γραφή:
Το παρελθόν, φρονείτε σεις,
δεν έχει για καλά ταφεί;...

Αλλά, μ' αυτό το παρελθόν,
που, καθώς λέτε, «ξαναζεί»,
τύποι καθώς Κοκός και Θων,
όλοι κουτσοί, στραβοί, χαζοί,
θ' αναστηθούν κι αυτοί μαζί;...

7.9.1933

57. Να σας πω, καλέ μου φίλε: Κι ο Σωσίας ο δικός μου,
που τυχόν θα ξενυχτούσε στα παράμερα του κόσμου,
τους αυτούς μπελάδες θα 'χει, που κι οι λήσταρχοι κι οι
μπράβοι,
– πλην, αντί να τον συλλάβουν, κινδυνεύει να ... συλλάβει!...

1.10.1933

58. Οι γρίφοι τις απλούστερες, συνήθως, έχουν λύσεις,
και σ' όλα μέσα, βλέπεις φως, αρκεί να το θελήσεις:
το φως απέχει, φαίνεται, μέχρι στιγμής, πολύ!
Τι λένε τα φαινόμενα; Τι κρύβεται στο βάθος;
Είναι σκουλήκι, πράγματα, σαράκι, πόθος, πάθος,
– ή πόζα μόνο, πρόσχημα, φενάκη, «τρόπος», «ύφος»;...
Τι να σας πω; Ξέρω κι εγώ; Θα μείνει, πάλι, γρίφος...

5.10.1933

59. Όσο, πάλιν, αφορά
την κερά μας Αντιγόνη,
γράφετέ της τσουχερά,
και μην κλίνετε το γόνυ...

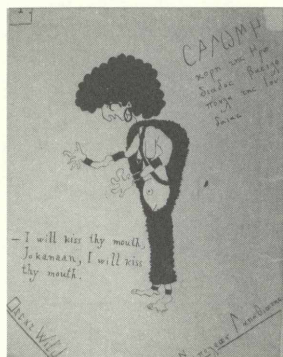
XII ο Σαραντάκος -

του (1.8.1927) προς τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρυσόστομο (Ριζοπάστης, 6.8.1927), του ζήτησε να τον διαγράψει από το «θρησκευτικό ποίμνιό» του. Και εξηγεί: «Η χριστιανική θρησκεία – όχι μόνον η ορθόδοξος, αλλά εν γένει η χριστιανική, όπως επίσης και κάθε άλλη θρησκεία – μου έχει αποβεί τελείως περιττή». Ολόκληρη η επιστολή έχει καταχωριστεί στην ηλεκτρονική σελίδα του Ν. Σαραντάκου (<http://www.sarantakos.com/liter/la/pathiotis/arxiiep.html>).

57. Μάλλον αναφέρεται στον Ελ. Βενιζέλο και στο κόμμα των Φιλελευθέρων, που βρίσκεται πάλι στην εξουσία.

58. Προφανώς υπαινίσσεται την παράταξη των βασιλικών και την απεικόνιση του ροπαλοφόρου Ηρακλή στο βασιλικό στέμμα.

59. Κουνενές = μωρός, ανόητος. Ίσως υπονοεί τον Αλέξανδρο Ζαΐμη, που κυβέρνησε έως τον Ιούλιο του 1928.

Κι όσο φαίνεται πως, όντως,
θα σας φύγει το πουλί,
τόσο σεις, καινούργιος Λόντος,⁶⁰
να βαράτε πιο πολύ!...

8.11.1933

60. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΕΣ
(ή ΕΤΟΙΜΟΛΟΓΙΕΣ - ΟΠΩΣ ΘΕΛΕΤΕ...)

Poésie impure - dédiée
à Mitso Papanicolaou⁶¹

Πόθεν το κωλομπαράς;
εκ του κώλος και παράς,
γιατί πας ποθών αυτόν,
δέϊται, πάντως, και λεφτών...

*

Όσον αφορά το πούστης,
- από τ' ότι, δίχως πόνο,
της ψωλής, δε χωρεί μόνο
το κεφάλι, μα κι ο ... πους της!

*

Το δ' επίθετο μπινές;
συντομή του καμπινές!

*

Και το κλασικόν αιδούιον;
γιατί το 'χει παν παιδίον!

*

Κι ο περίφημος πρωκτός;
γιατί γίνεται ... σπρωκτός!

*

Όσο πάλι για το κώλος,
επειδή σ' αυτόν ο ψώλος
εισχωρεί, συνήθως, όλος
καν ευκόλως, καν δυσκόλως...

*

Κι όσο, πάλι, για το πέος,
που 'ναι τόσο σοβαρό,
είναι, πάντως, εκ του παιώ,
συνωνύμου του βαρώ...

*

60. Ο Τζιμ Λόντος (1896-1975), παγκόσμιος πρωταθλητής της ελευθέρως πάλης, είχε νικήσει το 1933 στο Παναθηναϊκό Στάδιο τον ρωσοπολωνό πρωταθλητή Κόλα Κβαριάνι. Για τη γοητεία που ασκούσαν στο κοινό οι νίκες του έλληνα παλαιστή βλ. και το διήγημα του Γιάννη Κατσούρη «Τζιμ Λόντος και Παράσχος Μπόρας» στον ομότιτλο τόμο (Λευκωσία 1997).
61. Ο μετασυμβολιστής ποιητής και κριτικός Μήτσος Παπανικολάου (1900-1943) ήταν φίλος του Λαπαθιώτη, εξαρτημένος και αυτός από τα ναρκωτικά. Ας σημειωθεί το λογοπαίγιο της αφιέρωσης «Poésie impure» («μη καθαρή» ή «ακάθαρτη» - βωμολοχική ποίηση).

Πόθεν δε κι η μαλακία;
εκ του μάλα και γλυκεία...
Πιθανόν, όμως, επίσης,
γιατί πας τις ενεργών
τον ρυθμόν του τον αργόν
και τας μαλακάς κινήσεις
της χειρός επιταχύνει,
τη βαρεί - κι έπειτα χύνει!

*

Δε μιλώ για το ψωλή,
- γιατί πας όστις διαβάζει
το παρόν, και δεν τη βάζει,
θα σεκλετιστεί πολύ!...

19.2.1935

61. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ «ΕΛΑΤΟΥ»⁶²

Μες στο φινό μαγαζάκι του Λουκά του Κοντογιάννη,
πίνεις, πίνεις, κι όλο πίνεις, και δε γίνεσαι στουπί,
γιατί φαίνεται (για ρώτα, κι ο καθένας θα στο πει)
ξεθυμάνει σε μεράκι, το ποιτό, και δε σε πιάνει!...

Κι έτσι, μες στο μαλλιοβράσε του μικρούλη μας «Ελάτου»,
που ξηγιέται με ποτήρια της μισής και της οκάς,
πλήρης τάξις βασιλεύει - κι ο καημένος ο Λουκάς
από μερικούς χαλβάδες βρίσκει, μόνο, το μελά του!...

4-5.4.1935

62. Ο Μεταξάς,⁶³ που προς στιγμήν είχε ποζάρει γι' «άνθρωπος»,
κι απράγμων, διεκήρυσσε τον βίον του γλυκύν,
επανελθών σφοδρότερος εις την πολιτικήν,
ιδού που τα κατάφερε να γίνει πάλι-άνθρωπος...

4.1.1937

63. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ Ή ΤΑ ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ...

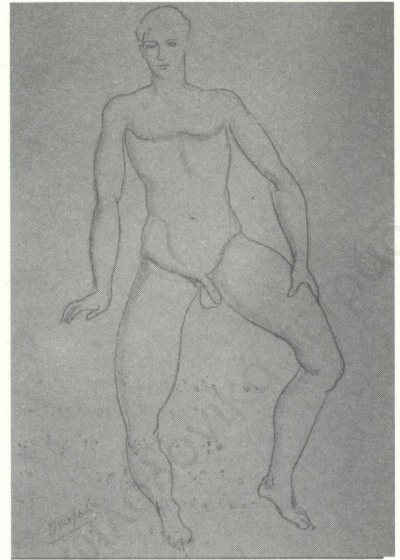
(Ποίημα σε πολλά φαιδρά κεφάλαια, απ' τα οποία
αντιγράφω το «απόσπασμα» που σας ενδιαφέρει)⁶⁴

Κον Μήτσο Παπανικολάου, «Μπουκέτο»⁶⁵

I.

.....

Όταν το πράμα μαθευτεί
μες στα γραφεία του «Μπουκέτου»,

62. Το ποίημα αυτό σώζεται πανομοιότυπο σε δυο αυτόγραφα.

63. Αναφέρεται, βέβαια, στον δικτάτορα (1936-1941) Ιωάννη Μεταξά.

64. Αρχικά δημοσιεύτηκε αποσπασματικά στο περ. Διαγώνιος (Β', τχ. 1, Ιαν. 1959) και αργότερα περιλήφθηκε μέρος του ή ολόκληρο (αλλά με μικρές ελλείψεις ή παραλλαγές) στις πιο πρόσφατες αυτοτελείς εκδόσεις των Δικταίου, Τριβιζά και Ζήτρου.

65. Ο Μήτσος Παπανικολάου ήταν προσωρινός διευθυντής του περιοδικού Μπουκέτο (1924-1946), με το οποίο ο Λαπαθιώτης συνεργαζόταν συστηματικά.

κρουνοί δακρύων (φανταστικών!)
θα πλημμυρίσουν το παρκέ του...

Κι ο Μήτσος, μ' άξαφνη σπουδή,
θα ψάξει να βρει το κλισέ μου,
κι ίσως την ώρα που το δει,
να ψιθυρίσει ένα: Χρυσέ μου...

(γιατί παρόλο που θαρρεί
πως ο λουλάς τον έχει οπλίσει,⁶⁶
θα 'χει ασφαλώς, το βράδυ αυτό,
κάποιο μαντίλι για την πλύση...)

Μα ο Χάρης,⁶⁷ μελαγχολικός,
μη συμφωνώντας με το Μήτσο,
θα προτιμήσει, φυσικά,
να γίνει ένα καινούργιο σκίτσο,

και με κινήσεις νευρικές,
θα παραγγείλει του Γρηγόρη,⁶⁸
σε στάση συντριβής βαθιάς,
να φκιάσει, δίπλα, κι έν' αγόρι...

15.4.1937 (Πέμπτη)
(Νύχτα, κρεβάτι - πρεζαρισμένος)⁶⁹

II.

.....
Το φέρετρό μου, σανιδένιο,
δε θα 'χει καμμιάν ομορφιά:
θα το καρφώσουν μάνι μάνι
με τα χειρότερα καρφιά,

κι ύστερα βίρα και στον ώμο
(λίγο μακρύ, λίγο φαρδύ),
κι αυθημερόν θα πάρει δρόμο
για το στερνό μου το τσαρδί!...

Θα 'ναι κι ο Μήτσος με το Χάρη,
και πέντε δέκα συγγενείς,
– κι ο Γιώργος ο Μυλωνογιάννης;⁷⁰
άλλος κανείς, κανείς, κανείς...

(Μια και στα φύλλα, ακόμα, βλέπεις,
δε θα 'χει τίποτα γραφεί,
ο Κωτσο-Γκίκας⁷¹ θα το μάθει
τρεις μέρες μετά την ταφή...)

66. Σαφής υπαινιγμός για τον εθισμό του Μ. Παπανικολάου σε ναρκωτικές ουσίες.

67. Ο Χάρης Σταματίου (1892-1951) συμμετείχε στη συντακτική ομάδα του περ. Μπουκέτο. Βλ. και το υπ' αρ. 74. Αμέσως μετά την αυτοκτονία του ποιητή δημοσίευσε το κείμενο «Το δράμα του Λαπαθιώτη», *Πρωινός Τύπος*, 11.1.1944.

68. Ο αταύτιστος σκιτσογράφος Γρηγόρης φαίνεται ότι συνεργάζοταν κι αυτός με το περιοδικό Μπουκέτο.

69. Με τη λέξη «πρεζαρισμένος» δηλώνεται ότι ο ποιητής γράφει το κείμενο αυτό υπό την επήρεια ναρκωτικών ουσιών.

70. Ο συγγραφέας Γιώργος Μυλωνογιάννης (1909-1954) ανήκε στην παρέα του Μπουκέτου αλλά και των Νεοελληνικών Γραμμάτων, και συνδεόταν φιλικά με τους Ν. Λαπαθιώτη και Μ. Παπανικολάου.

71. Σύμφωνα με τον Άρη Δικταίο (*Ναπολέων Λαπαθιώτης, Η ζωή και το έργο του*, Αθήνα, Γνώση, 1984, σσ. 57-58), ο Κώστας Γκίκας ήταν από τους αγαπημένους φίλους του Λαπαθιώτη. Το όνομά του αποτελεί την ακροστιχίδα του γνωστού ποιήματος «Ερωτικόν» (γρ. 1928), περνά σε ημερολογιακές σημειώσεις του 1929 του ποιητή («συμβίωση με Κώστα»), σε επιστολή του (25.10.1935: «είχα πάρει μαζί μου και τον εκ Μενιδίου Κώτσον Γκίκαν») και επανέρχεται στο υπ' αρ. 76, όπου επιβεβαιώνεται και η καταγωγή του τελευταίου από το Μενίδι.

.....
Την άλλη μέρα θ' αρχινίσουν
κάποιες γραμμές, εδώ κι εκεί,
– κι αμέσως θα με παραλάβουν
οι κριτικές κι οι κριτικοί:

«τεχνίτης», «μουσικός του στίχου»,
«πολύ λεπτός αισθητικός»,
– αυτά που γράφονται συνήθως,
κι αυτά που γράφουν σχετικώς.

«τύπος ανώμαλος εκφύλου»,
«γνωστή και συμπαθής μορφή»...
Μα εμένα, ό,τι και να πούνε,
δε θα μου καίγεται καρφί!

Γιατί από μέναν, ό,τι μείνει,
στο μέρος που θα κατοικεί
(κι αν υποθέσουμε πως μείνει),⁷²
δε θα διαβάζει κριτική...

22.4.1937 (Πέμπτη απόγευμα)
(Κλαίγοντας ακράτητα...)

III.

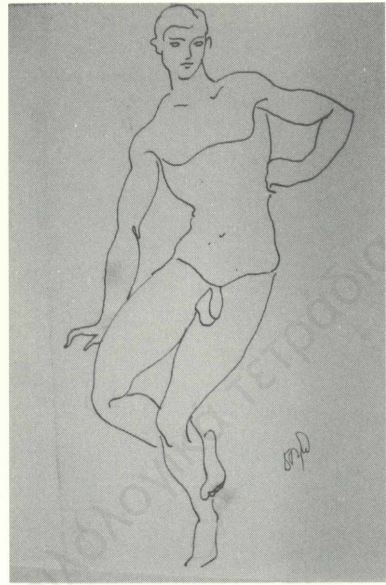
Κι ο Γιώργος ο Μυλωνογιάννης,
με σφίξιμο χεριού γερό,
θα λέει, αράδα, σ' όσους βρίσκει:
Τι φοβερό! τι φοβερό!...

Και παρατώντας και Σκαρίμπαν,⁷³
και στίχους, και πολιτική,
και το παιδί του, και το σύμπαν,
– θα μου σκαρώσει κριτική!...

Κι ο Τάσο-Δρίβας,⁷⁴ αφού πρώτα
σμίξει τα φρύδια σοβαρά,
θα τρέξει γρήγορα στη «Γρέτα»⁷⁵
για δισχιλιοστή φορά...

Μα κι ο Βαγιάνος⁷⁶ θ' αρχινίσει,
σ' όλη γραμμή την Αττική,
μ' αστούς, μ' εργάτες, με χωριάτες,
καμπάνια λαπαθιωτική,

και κυνηγώντας άρον άρον,
θα σημειώσει στο καρνέ

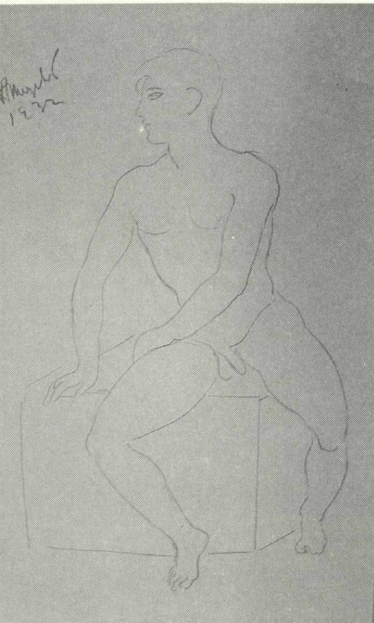
72. Παραλλαγή: (κι αν πούμε
κάτι πως θα μείνει),

73. Ο Γ. Μυλωνογιάννης είχε
δημοσιεύσει θετική κριτική για
το αιρετικό μυθιστόρημα *Μα-
ριάμπας* του Γ. Σκαρίμπα στο
περ. *Η Φλόγα* 4-5 (Οκτ. 1935) 84-
86. Βλ. Κατερίνα Κωστίου
(επιμ.), *Για τον Σκαρίμπα*, Λευ-
κωσία, Αιγαίον, 1994, σσ. 83-86.

74. Τον Ιανουάριο του 1940 ο
Λαπαθιώτης δημοσίευσε στην
Πνευματική Ζωή (τχ. 40) «Ελε-
γείο» γραμμένο με τον τρόπο
του Αναστάσιου Δρίβα (1899-
1942), ο οποίος προχώρησε από
τη νεορομαντική προς τη νεοτε-
ρική ποίηση.

75. Ενδεχομένως αναφέρεται
στην Γκρέτα Γκάρμπο, στην
οποία ο Δρίβας είχε αφιερώσει
ποιήμά του από τη συλλογή *Μια
δέσμη αχτίδες στο νερό* (1937).

76. Τόσο ο Λαπαθιώτης όσο και
ο Μάριος Βαγιάνος (1905-1975)
ήταν ένθερμοι θασώτες της
καβαφικής ποίησης. Ο Βαγιάνος
είχε ιδρύσει το Πρακτορείο
Πνευματικής Συνεργασίας (1922)
και ακολούθως εξέδωσε τα
λογοτεχνικά περιοδικά *Νέα
Τέχνη* (1924-1927), *Ελληνικά
Φύλλα* (1935-1936) και *Ορίζοντες*
(1944).

ως και τις γνώμες των γαιδάρων
της πολιτείας Αχαρναί!...

5.5.1937

ΑΧΡΟΝΟΛΟΓΗΤΑ⁷⁷

64. ...Το δώρο σας κι οι σίχοι σας μου ήρθαν επικαίρως,
κι ο Σαΐκσπηρ⁷⁸ μ' ευχαρίστησε – καθό παλιός συνέταιρος,
μα προπαντός εχάρηκα (αυτό ιδιαιτέρως),
γιατί και σεις υπήρξατε για λίγο ηδυ-έτερος...

65. Όλος ο Σαΐκσπηρ φαίνεται εδώ ο λυρικός,
και της μεγάλης του ψυχής αι τόσαι συγκινήσεις,
κι εσείς που είσθε στο ηδύ ηδύως ηδυκός
και με τον ήδιον εσάς θα κάμετε συγκρίσεις.

66. Μέσα σ' αυτής της εποχής την τόση αηδία
καλό κι αυτό που βάλαμε των ιπποτών μανδύα
και μονομάχοι γίναμε με τέχνη και με πείρα
με ξιφισμούς όπου κτυπούν ωραία και λεπτά,
και οι λεπίδες είναι κατάσπρες κι οι μανδύα σαν πορφύρα
κι όλο λιγώνουνε τα ξίφη μας απ' τα χτυπήματα αυτά.

Κι αν η αρχή υπείκουσα στο νόμο το ρητό,
τους μονομάχους έξαφνα ζητήσει να συλλάβει,
εσείς σαν άνθρωπος σοφός προβλέψατε γι' αυτό
κι έχετε χωροφύλακα στη στάνη περιλάβει.

67. Ελήφθη το επίγραμμα κι είμαστε τώρα πάτσοι
στους ξιφισμούς με το σπαθί του Σπύρου του Σολάτση.
Παρά των φίλων κριτικών υπέροχον ευρέθη
κι αν τον τίτλον sale-garçon⁷⁹ σάς δίδει ο Μαρέθει,
αυτοί αποκαλύπτονται σε ποίηση αρτία
και συγχωρούν του ποιητού την κάθε αμαρτία.

68. Αν του Σολάτση το σπαθί επέπρωτο να ζήσει
το είχε στο Μελέαγρο εκείνος ακονίσει.
Άλλος ο Σπύρος βέβαια ο Σαΐκσπηρ και ο Θων,
αυτοί υπήρξαν στο ηδύ ακούραστα ξεφτέρια,
μα ο Μαρέθει το ηδύ μη πλήξας, μη παθών,
δεν έχει ξίφος άξιο για τα δικά σας χέρια,
γι' αυτό περιφρονήσατε το ξίφος του δικαίως
κι εκείνος μένει είς απλούς ακόλουθός σας τέως,

77. Τα πρώτα από τα «Αχρο-
νολόγητα» (αρ. 64-69) συνδέο-
νται θεματικά με τα πρώτα
σατιρικά ποιήματα (λ.χ., αρ. 1-
5), που γράφτηκαν τον Ιανου-
άριο του 1922, και ίσως ανή-
κουν στην ίδια περίοδο. Και στο
αρχείο του Λαπαθιώτη στο
Ε.Λ.Ι.Α. τα αχρονολόγητα επι-
τάσσονται. Ας σημειωθεί εδώ
ότι το αρχείο αυτό έχει ταξινο-
μηθεί σε πέντε φακέλους, ως
εξής: α) χειρόγραφα ποιήματα·
β) σατιρικά ποιήματα· γ) πεζά· δ)
επιστολές και ε) δημοσιεύματα
του / και για τον Ν. Λαπαθιώτη.
78. Το όνομα του Σαΐξπηρ χρη-
σιμοποιείται ίσως ως λογο-
παίγνιο (σεξ-πυρ) για τον Σπύρο
Σολάτση, φίλο του Λαπαθιώτη.
Βλ. και τα υπ' αρ. 1, 65, 67 και
κυρίως το 68.

79. sale-garçon = παλιόπαιδο.

καμιάν ιδιαίτεράν σας μη μιμηθείς συνήθεια,
κι ως μικρός και ως τρελός εκφράσας μιαν αλήθεια.

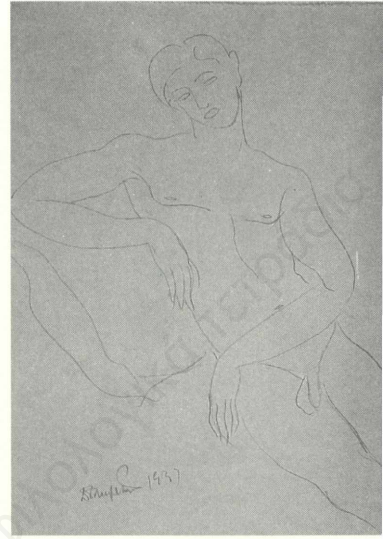
69. Ποσώς μην υποπτεύεσθε την συναναστροφήν,⁸⁰
καίτοι εις χωροφύλακος εγένετο οικίαν,
γιατί ο Τάκης⁸¹ στο ηδύ έχων αποστροφήν,
δεν θα επέτρεπε καμιάν εκδήλωσιν ηδείαν.
Αλλά κι ο Ίβος,⁸² άνθρωπος που ζει για τη σπονδή,
καθ' όλον τον δημόσιον περικλεή του βίον
ουδένα ψόγον ήκουσε ποτέ επί ηδύ,
εκτός εάν σεμνότητος εφόρει προσωπίον·
και σεις μονάχα ξέρατε αυτήν την κωμωδία,
κι εμπρός μόνον έβγαζε τη μάσκαν κατ' ηδύαν,
και των Κινέζων παραιτών τους δοξασμένους άντρας
προς των κυναίδων μεθ' υμών κατέφευγε τα άντρα.
Μα δεν το βρίσκω πουθενά – αυτός αλλού πλανάται [...]⁸³
Μη δε ξεχνά το Σπαταλά⁸⁴ [...]
ξέρει σε κάθε [...] τι ναργιλέ καπνίζει.

70. Όταν καμιά ερώτηση το γέρο Ντελιγιάννη⁸⁵
ετύχαινε σε δύσκολη να τον στριμώξει θέση,
ο πονηρός Γορτύνιος, χωρίς καιρό να χάνει,
κατά το βήμα της Βουλής προχώρει εν ανέσει
κι εκεί με λόγια φλογερά τους φίλους συνεκίνηει
κι ανέμους [...],⁸⁶ για ύδατα μιλούσε,
μα μόνον την ερώτησιν δεν έθιγε εκείνη,
κι όταν σκοπέλους εύρισκε, πάντα λοζά τραβούσε.
Ομοίως κι η ερώτησις εκείνη που 'χε κάνει
προς τον ηδύ, τον πονηρόν και πρώην νεαρόν Δελιγιάννην
περί πολλών προυκάλεσε στροφάς ποιητικές,
με παρενθέσεις ευφυείς πολύ δηλωτικές,
με τέχνη που θα ζήλευε κάθε κλεινός τεχνίτης [...]

ΕΜΜΕΤΡΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΦΑΚΕΛΛΩΝ (à la Mallarmé)
ΠΡΟΣ ΦΙΛΟΥΣ

71. Του κυρίου Μήτσου Παπα-
νικολάου, στο «Μπουκέτο»,
οδός Λέκα επτά, τρέχα
ταχυδρόμε, κι άφησέ το.
Ενταύθα

72. Του κυρίου Χάρη Σταμα-
τίου στο γνωστό «Μπουκέτο»

80. Τα κείμενα 69 και 70 είναι προχειρογραμμένα, με αρκετές διαγραφές και πολύ δυσανάγνωστα. Είναι φανερό ότι, σε αντίθεση με τη μάζα των ποιημάτων που παρουσιάζονται εδώ, αυτά δεν σώζονται σε τελική μορφή.

81. Πιθανόν να αναφέρεται στον Τάκη Λιακόπουλο· βλ. το υπ' αρ. 15.

82. Πρβλ. το υπ' αρ. 5, με το οποίο συνδέεται θεματικά.

83. Παραλείπονται δυσανάγνωστος στίχος και σβησμένες ή δυσανάγνωστες λέξεις.

84. Πιθανόν αναφέρεται στον ποιητή και κριτικό Γερ. Σπαταλά.

85. Προφανώς αναφέρεται στον Θεόδωρο Δελιγιάννη, πολιτικό αντίπαλο του Χαρ. Τρικούπη. Ας σημειωθεί ότι η μητέρα του Ν. Λαπαθιώτη ήταν συγγενής (δύτηρη ανιψιά) του Χαρ. Τρικούπη.

86. Παραλείπονται δυσανάγνωστες λέξεις αλλά και οι τελευταίοι εφτά στίχοι.

– οδός Λέκα επτά, σκέτο –
να δοθεί αυτό το γράμμα.

Ενταύθα

73. ΤΑΚΗΝ ΠΑΠΑΤΖΩΝΗΝ⁸⁷

...Αν θες, δος τον Δ' Αννούτσιον,
μαζί και το Κοράνιον,
στον κομιστήν τον βλάκα.
Πότε θα πιούμε πούντσιον;⁸⁸
και πότε και στον Ράνιον
θα πάγωμεν την πλάκα;...

74. Του κυρίου Τάκη Παπα-
τζώνη, ποιητού αγίου,
που δοξολογεί τον Πάπα
μέχρι και του υπουργείου!⁸⁹

Οίκαδε

75. Του κυρίου Νίκου Απο-
στολοπούλου, γραμματέως
πρωθυπουργικού, da capo
– δηλαδή, και νυν και τέως! –

Οίκαδε

76. Στο Μενίδι, Κώτσο Γκίκα,⁹⁰
λάβε το, που κατοικείς,
κι όπου ζουν κι οι πιο πολλοί κα-
ννίβαλοι της Αττικής!

77. Το άνομον επίγραμμα την δόξαν σας αυξάνει
– πάντοτε δάφνας δρέπετε στα άνομα εδάφη –
τό 'δε και κάποιος αυλικός και έσπευσε να κάνει
καταγγελίαν, που αυτά τα παρακάτω γράφει:
Ο Ναπολέων αδικεί τα πάντα σατιρίζων
ούς μεν η πόλις άρχοντας νομίζει ου νομίζων,
κι ενώ οι νέοι ποιητήν τον θεωρούσι μάγον,
τους διαφθείρει εις αυτούς δαιμόνια εισάγων.
Τίμημα θάνατος, λοιπόν! Αλλ' όμως επί πλέον
σε τέτοιο μέρος να ταφεί ο Μέγας Ναπολέων
που να μην έχει νεαρούς του τάφου του γειτόνους,
και δικαστάς ευγνωμονών Ναπολεοντοκτόνους
με μια φωνή αδιάκοπα να κράζει λιγωμένη
πως: «κι από μας καλύτερα περνούν οι πεθαμένοι».

87. Ο ποιητής και κριτικός Τάκης Παπατσώνης (1895-1976), ο οποίος ανήκε στη συντροφιά του ποιητή (βλ. Ν. Λαπαθιώτης, *Η ζωή μου*, ό.π., σ. 129), αμέσως μετά την αυτοκτονία του τελευταίου, δημοσίευσε το αξιολογικό άρθρο «Ο Λαπαθιώτης μετέωρο και σκιά» στο πρώτο αφιέρωμα του περ. *Νέα Εστία* 35 (1-15 Ιαν. 1944) 86-95 και το πιο σύντομο κείμενο «Ο ποιητής Ναπολέον Λαπαθιώτης», *Γράμματα* 1 (Ιαν. 1944) 21-22.

88. «πούντσιον» (αγγλ. punch) = ηδύποτο.

89. Ο Τ. Παπατσώνης εργαζόταν για πολλά χρόνια ως γενικός διευθυντής και σύμβουλος στο υπουργείο Οικονομικών.

90. Για τον Κώστα Γκίκα βλ. παραπάνω, το υπ' αρ. 63, II και σημ. 71.

78. Λοιπόν, η τηλεπάθεια εκ νέου ξεπροβάλλει... τη μέρα που το γράμμα σας στο σπίτι μου εστάλη, εγώ στης Ύδρας ήμουνε τους βράχους τους ακραίους κι ως είθισται περί υμών μιλούσα στους Υδραίους. Γι' αυτόν τον λόγον βλέπετε δεν απαντώ εγκαίρως στην δήλωσιν πως διαρκώς ζείτε φιλελευθέρως. Τι να σας πω, μου φαίνεται θα ήτο πιο εικός αν γίνετο ο βίος σας κάπως μοναρχικός.

79. ΚΑΤΩ ΣΤΟΥ ΜΗΤΣΟΥ ΤΟ ΝΤΕΚΕ...⁹¹

(Τραγούδι για τους βλάμηδες και για τους χασικλήδες)

...Στην καημένη σου ποδιά
λαλούν αηδόνια και πουλιά,
και στα χρυσά σου γόνατα
βόσκουν αρνιά και πρόβατα...

...Κάτω⁹² στου Μήτσου το ντεκέ κάναν οι μπάτσοι μπλόκο, και βρήκαν έξι ... (ένα γιαπί) λουλάδες, πενήντα δυο διμούτσουνες⁹³ και δεκαοχτώ μαρκούτσια,⁹⁴ βρήκαν και Αρβανόπαιδα, φουμάραν αργελέδες το Μήτσουλα, το Στριμινέα, το Γιάννη τον Τσαρμπάρα, το Γκελεμέ, το Μεντρεσέ - κι άλλους εφτά νομάτοι (ήντουστε κι έξι βλάμηδες και παίζανε μπαρμούτι.) Βρήκαν το Μίκια το Ντουρντή, το τζε του Νταλαβέρη το Βιέκα το μανιταρτζή, το Θια τον Αλεκάκια, το Μπάμπουρα, το Μπούρμπουλα και το Μπαλή το Μήτσο... βρήκαν και το μαγασίκο το Λιάκια τη χαμούρα, κι ένα τσιρτάκι χασικλή και του ξηγιέται.

...Βρήκανε και το ντερτιλή το Ντάνα, το θερίο, που 'κανε πέντε στην Παλιά και δώδεκα στ' Ανάπλι,⁹⁵ κι όντας μιλάει τσακίζεται και λέει: - Ιφ,⁹⁶ τ' αδρεφάκι! Βρήκαν και το καλόπαιδο, το Γιαγλαντή το Μάνθο μαστουρωμένονε, να τους βαράει μπαγλαμαδάκι...

Στα όρη βγαίν' η κάπαρη
τα λόγια σου είναι ζάχαρη.
Γυάλινος είσαι μαστραπάς
κι όποιονε δεις τον αγαπάς.⁹⁷
Σύρμα και τέλι να γενώ
στον κοραλένιο σου λαιμό!...

Σουρτά, κλεφτά, με μπαμπεσιά ζυγώσαν οι ρουφιάνοι, με ζούλα ήρθαν οι πούστηδες και μας εβάναν μπόστα: τσιμπήσαν πρώτα το Μπαλήν, οπού φιλούσε τσίλλιες, και μπήκαν στο τσαρδάκι μας, και μας τα κάναν λίμπα!

91. Βλ. και το περίπου ομόθεμο με τον αρ. 39. Το «Κάτω στου Μήτσου το ντεκέ...», περισσότερο επεξεργασμένο, περιλήφθηκε στο τέλος της νουβέλας του Ν. Λαπαθιώτη «Το τάμα της Ανθούλας» (ό.π., σσ. 90-91), αφού τα δυο κείμενα συνδέονται θεματικά μεταξύ τους. Σε πιο συντομευμένη μορφή περιλήφθηκε στο βιβλίο του Δικταίου (Ναπολέον Λαπαθιώτης, ό.π., σ. 53), ο οποίος έγραψε ότι ο ποιητής «κατεβαίνει αμέσως μετά το 1920 στους τεκέδες» και γράφει στίχους σαν τούτους εδώ, στους οποίους φυσικά το 'θέμα' είναι κάτι περισσότερο από ένα ποιητικό αντικείμενο, γι' αυτό, άλλωστε, όχι μόνο δε δόθηκαν ποτέ για δημοσίευση, αλλ' ούτε κι έγραψε τίποτα άλλο καθώς αυτός. Είναι φανερό ότι ο Δικταίος δεν έχει υπόψη του τη δημοσιευμένη από το 1932 ομόθεμη νουβέλα του Λαπαθιώτη και το ενσωματωμένο αντίστοιχο ποίημα. Βλ. τις δύο διαφορετικές μορφές του ποιήματος στο δημοσίευμα της Αλίκης Χ. Παληοδήμου «Μικρό συμπλήρωμα στην έκδοση των Ποιημάτων του Λαπαθιώτη», *Δωδώνη* 12 (1983) 417-419. Σε όλες τις περιπτώσεις το ποίημα δημοσιεύτηκε άτιτλο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Λαπαθιώτης αναπαράγει εδώ ρητορικούς τρόπους του δημοτικού τραγουδιού, ενώ πυκνώνουν αρκετά οι λέξεις από την αργκό γλώσσα την οποία ενδεχομένως χρησιμοποιούσαν οι «βλάμηδες» και οι «χασικλήδες». Θα ενδιέφερε, βέβαια, να δει κανείς και άλλα κείμενα της εποχής - όπως διηγήματα του Δ. Βουτυρά και το μυθιστόρημα *Τουμπέκι* (1927) του Π. Πικρού - στα οποία περνά η ζωή ανθρώπων του περιθωρίου και του υπόκοσμου.

92. Σε παρένθεση: (Κάτου).

93. Σε παρένθεση: (ντουμανό-τρυπες).

94. Σε παρένθεση: (μασούρια).

95. Έχει διαγραφεί η έκφραση: «τρεις στο Παλαμήδι». Παλιά, Ανάπλι, Παλαμήδι: ενν. οι φυλακές.

96. Όπως έδειξε ο Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος (Πλανόδιον 28, Δεκ. 1998, σσ. 716-718), ο Μ. Μαλακάσης στο ποίημά του «Ιφ» (γρ. 1904), ο Α. Καρκαβίτσας στο διήγημά του «Ο Διαολής» και η Κοραλία Μακρή μεταφράζοντας τους Ταπεινωμένους και καταφρονημένους του Ντοστογιέφσκι χρησιμοποιούν τη λέξη «ιφ» είτε παράγωγες λέξεις («ιφικλίκια», «με ύφος ιφ»), για να δηλώσουν «μάγικες εκφράσεις» των «κουτσαβάκηδων» και των «χασικλήδων». Σε ανάλογο περιβάλλον χρησιμοποιείται το «ιφ» και στο ποίημα του Λαπαθιώτη. Για το θέμα αυτό βλ. και Γ. Πατίλης (Πλανόδιον, ό.π., σσ. 719-720) και Χρ. Δάλκος (Πλανόδιον 29, Ιούν. 1999, σσ. 177-178). Πάντως, η έννοια του «ιφ» δεν ξεκαθαρίζεται απόλυτα στα δημοσιεύματα αυτά και είναι καλά να διασταυρωθεί με ανάλογες χρήσεις της σε άλλα κείμενα της ίδιας εποχής. Αν από την φράση «ύφος ιφ» εικάσουμε ότι πρόκειται για κάποιον με στυλ μάγκα, με δήθεν ύφος κτλ., τότε τι σημαίνει η έκφραση «Ιφ, τ' αδρεφάκι!», την οποίαν εκφωνεί ο «ντερτιλής» Ντάνας στο ποίημα του Λαπαθιώτη; Είναι επιφώνημα; Προσφώνηση; Κάτι άλλο;

97. Το δίστιχο «Γυάλινος είσαι... αγαπάς» είναι γραμμένο στο περιθώριο της σελίδας.

98. Παραλλαγές: (μασούρια), μαρκούτσια.

99. Έχει διαγραφεί: «τρεις στο Παλαμήδι».

100. Παραλλαγή: Δεν κλαίω που μου τη σκάσανε και στο πλεχτό με πάνε, / μόν' κλαίω (σκάω) που με σιμπήσανε (κι ακόμα είμαι) κι απόμεινα χαρμάνι...

101. Πρωτοδημοσιεύτηκε ενταγμένο σε επιστολή του Λαπαθιώτη στη Νέα Εστία 271 (1938)

Πήραν δεκαοχτώ διμούτσουνες και δεκαοχτώ λουλάδες...⁹⁸
πήραν και τους ντερβίσηδες, και στο πλεχτό τους πάνε
πήραν το Μίκια το Ντουρντή, το τζε του Νταλαβέρη,
το Μπούμπουρα, το Μπούρμπουλα και το Μπαλή το Μήτσο
πήρανε και το ντερτιλή, το Ντάνα το θερίο,
που 'κανε πέντε στην Παλιά και δώδεκα στ' Ανάπλι,⁹⁹
κι όντας μιλάει τσακίζεται και λέει: - Ιφ, τ' αδρεφάκι!
Πήραν και το Σκουντή το Λια με τα σμιχτά τα φρύδια...
Κι ο Λιάκος αναστέναζε κι ο Λιάκος βλαστημούσε.
- Λιάκο μ' τι έχεις και θλίβεσαι, τ' έχεις κι αναστενάζεις;
- Δεν κλαίω κι αν με πιάσανε και στο πλεχτό με πάνε,
μόν' κλαίω σκάζω που με πήρανε κι ακόμα είμαι
χαρμάνι...¹⁰⁰

80. ΣΟΝΕΤΤΟ ΥΠΕΡΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟ
ΒΑΟ, ΓΑΟ, ΔΑΟ¹⁰¹

Ζινώντας αποβίδονο σαβίνι,
κι απονιβώντας ερομιδαλιό,
κουμάνισα το βίρο τού λαβίνι,
με σάβαλο γιδένι τού θαλιό.

Κι ανέδοντας έν' άκονο λαβίνι
που ραγαδοσαλούσε τον αλιό,
σινέρωσα τον άβο τού ραβίνι
σ' έν' άφαρο δαμένικο ραλιό!

Σουβέροδα στ' αλίκοπα σουνέκια,
μες στ' άλινα που δεν εισβονεί,
βαρίλωσα τ' ακόμορα κουνέκια

και λαδαμποσαλώντας την ονή,
καράμπωσα το βούλινο διράνι,
σαν άλιφο τουνέσι που κιράνει...

485-486. Αναδημοσιεύτηκε επανειλημμένα σε περιοδικά του Λεωνίδα Χριστάκη (λ.χ. Κούρος, 1971 κ.ε.) και πιο πρόσφατα από την Αλίκη Παληοδήμου, «Οι απόψεις του Λαπαθιώτη για τον υπερρεαλισμό», Διαβάζω 95 (39 Μαΐου 1984) 32-34: 33. Η επιστολή του Λαπαθιώτη περιλήφθηκε στον τόμο: Σωτήρης Τριβιζάς, Το σουρρεαλιστικό σκάνδαλο. Χρονικό της υποδοχής του υπερρεαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα, Αθήνα, Καστανιώτης, 1996, σσ. 114-116. Ο Λαπαθιώτης επανέρχεται με αρνητικά σχόλιά του για τον υπερρεαλισμό στο «Ο συρρεαλισμός κι εμείς οι άλλοι», Νεοελληνικά Γράμματα 178 (27 Απρ. 1940) 1, 4.

ΕΠΙΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Όσο έχω ελέγξει, τα περισσότερα από τα σατιρικά, «φαιδρά», περιπαικτικά, παρωδικά και αθυρόστομα («μυλωμένα») ¹⁰² ποιήματα ή μάλλον στιχουργήματα του Ν. Λαπαθιώτη που παρουσιάζονται εδώ δεν είναι ευρύτερα γνωστά και πάντως παραμένουν ανέκδοτα (δηλαδή δεν περιλαμβάνονται σε καμιά από τις γνωστές εκδόσεις των ποιημάτων του). ¹⁰³ Με εξαίρεση το τελευταίο, τα υπόλοιπα προέρχονται από το τμήμα του αρχείου του που βρίσκεται στο Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.) και είναι αυτόγραφα, τα πλείστα καθαρογραμμένα, με την υπογραφή του ποιητή. Δεν αποκλείεται μερικά από αυτά να έχουν δημοσιευτεί σε (σατιρικά) έντυπα του μεσοπολέμου – παρόλο που η μάζα των ποιημάτων δύσκολα θα έβλεπε τότε το φως της δημοσιότητας, είτε λόγω της ελευθεροστομής γλώσσας στην οποία είναι γραμμένα είτε λόγω της πολιτικής και ερωτικής (ακριβέστερα: σεξουαλικής και μάλιστα ομοφυλοφιλικής) θεματικής τους. Επίσης, φαίνεται ότι ο Λαπαθιώτης έγραψε και άλλα σκωπτικά και αθυρόστομα στιχουργήματα, τα οποία είτε λανθάνουν είτε έχουν χαθεί, ή κοινοποιούνται στο διαδίκτυο τα τελευταία χρόνια.

Για παράδειγμα, σε επιστολή του (5 Αυγ. 1922) προς τον Ν. Αποστολόπουλο, ο Ν. Λαπαθιώτης τον πληροφορεί ότι γράφει με νότες στο πιάνο σατιρικό ποίημα με τίτλο «Θούριον» και διερωτάται: «Ποιος μουσικός του κόμματος (έστω και... κόμματος – το προτιμώ!) θα μπορούσε να το λανσάρει ανά το Πανελλήνιον; Μπορεί εξαίρετα να γραφτούν και λόγια απάνω του, σχετικά με την εξασκουμένη προπαγάνδαν...». Στο ίδιο θέμα επανέρχεται σε επιστολή του προς τον ίδιον αποδέκτη μιαν εβδομάδα αργότερα (12 Αυγ. 1922): «Νά το 'Θούριον'! Θα σας παρακαλούσα θερμότατα να μου το επιστρέψατε εντός ολίγων ημερών, γιατί είναι το μόνον μου αντίγραφον, και στοιχίζει ουκ ολίγην προσοχήν και κόπον! Μπορεί να αντιγραφεί μια χαρά και ταχύτατα (ελπίζω να είναι αρκετά καθαρογραμμένο), κι έτσι να μη σας χρειασθεί αυτό... Κάνετε μου τη χάρη!». Και συνεχίζει σε νέα επιστολή γραμμένη την ίδια μέρα: «Σε μια βδομάδα θα 'χετε το Αντιθούριον! – Το αντιγράφω και το στιχουργώ – Βάζω λόγια κάπως λαϊκής μορφής (θέλω να πω: ενθουσιαστικά και μνημικά), ώστε να προσαρμόζεται στη νόηση των πολλών και να συναρπάξει οπωσδήποτε καθένα. Τι να γίνει! Διάβολε...». Τέσσερις μέρες αργότερα, επανέρχεται σε νέα

102. Η λέξη «μυλωμένα» στην κυπριακή διάλεκτο σημαίνει τα μη νηστήσιμα φαγητά αλλά και τα αθυρόστομα τραγούδια (δίστιχα, τετράστιχα, αφηγηματικά κτλ.), κυρίως λαϊκών ποιητών και ποιητάρηδων, που λέγονταν σε συντροφίες αντρών ή τυπώνονταν σε φυλλάδες. Βλ. Κ.Γ. Λάμαχος [=Κ.Γ. Γιαγκουλλής], *Τα μυλωμένα τραούθκια των Κυπρίων*, Λευκωσία, Χρ. Ανδρέου, 1998. Σύμφωνα με τον Κ.Γ. Γιαγκουλλή (Θσαυρός της κυπριακής διαλέκτου, Λευκωσία 2005, σ. 335) η λ. «μυλωμένος» προέρχεται από τη «μύλλα» (αρχ. άμυλον), που σημαίνει το λίπος, συνήθως το χοιρινό. Ο Ρόης Παπαγγέλου, ακολουθώντας τον Αθ. Σακελλάριο (*Τα κυπριακά*, τόμ. 2, Αθήνα 1891, σ. 659), γράφει *μήλλα*, *μηλλώνων* και *μηλλωμένος* και ετυμολογεί τις λέξεις αυτές από τα αρχαιοελλ. *μήλον* (πρόβατο, αίγα) και *μήλειον* (πρόβειο [ξύγκι]) (Το κυπριακό ιδίωμα, Αθήνα, Ιωλκός, 2001, σσ. 686-687). Ο Κυρ. Χατζηγιάννου, εξάλλου, ετυμολογεί τη «μύλλα» από το αρχαίο ρ. *μύλαμαι* = *ξεπλένω* (Ετυμολογικό λεξικό της ομιλούμενης κυπριακής διαλέκτου, Λευκωσία 1996, σ. 119). Μήπως οι κυπριακές λέξεις *μύλλα*, *μυλωμένος*, *μυλλώνων* (διακόπτω τη νηστεία) και *μυλλός* (υγρός) θα μπορούσαν να συνδεθούν με τις αρχαιοελληνικές *μυλλαίνω* (μορφάζω, εμπαίζω, μυκτριζώ), και μάλιστα με τις λ. *μύλλω* (τρίβω, αλέθω, συνουσιάζομαι), *μυλλάς* (πόρνη) και *μυλλός* (αιδοίον);

103. Μερικά από αυτά δημοσιεύτηκαν σε αφιερώματα περιοδικών στον Λαπαθιώτη (βλ. σημ. 8, 11, 26). Για το «Προϋποθέσεις ή μετά θάνατον» βλ. αρ. 63 (σημ. 64). Το υπ' αρ. 80 δημοσιεύτηκε από τον ποιητή (βλ. σημ. 101).

επιστολή του (16 Αυγ. 1922), για να δώσει λεπτομερείς οδηγίες, σε περίπτωση που το μουσικό αυτό κομμάτι δημοσιευθεί: «Θέλω να σας πω τα εξής: Αν το κομμάτι δημοσιευθεί (τραγούδι και πιάνο, καθώς είναι), πρέπει ν' αντιγραφεί από έμπειρο χέρι, ποιητικά, γιατί το δικό μου, σαν ερασιτεχνικό, πιθανόν να υπέπεσε, όχι σε λάθη (απ' αυτής της απόψεως είναι εντάξει), αλλά σε κάποιους ίσως πλεονασμούς μουσικών σημείων, που θα ήσαν περιττά. Ένα αυτό. / Δεύτερον, πρέπει να γίνει η αντιγραφή από χέρι ειδικό, ώστε να είναι ομοιόμορφο στο μάτι, κι όταν τσιγκογραφηθεί να ξεχωρίζουν όλα καθαρά και τακτοποιημένα – γιατί αν γίνει απ' αυτό που σας έστειλα, με τα διάφορα σβησίματα και τις ανωμαλίες του, ούτε τα λόγια θα ξεχωρίζουν, και θα γίνει θάλασσα στο έντυπον... / Τρίτον, θα 'θελα να διορθώσω κάποιες συγχορίες του τέλους, να γίνουν κάπως εμφαντικότερες, και γι' αυτό θα σας παρακαλούσα να το ξανάβλεπα κι εγώ άλλη μια φορά. / Τέταρτον, αν δημοσιευθεί, να μπει: «Ποίησης και μουσική Ν.Λ.», αφού εθεσίσαμεν το σύστημα των αρχικών σε όλα. / Πέμπτον και τελευταίον, να μη παραπέσει, γιατί, σας είπα, είναι το μόνο μου χειρόγραφο, και σκέπτομαι να το εκδώσω αργότερα, ή και να το φυλάξω προς ανάμνησιν. Έτσι; / Σας γράφω όλ' αυτά τα μικροπράγματα, ώστε αν γίνει αυτή η δουλειά, να γίνει εντελώς σωστή, οπότε και μόνον θα 'χει κάποιαν αξίαν – δεν είν' έτσι;». Σε επόμενη επιστολή του (22 Αυγ. 1922), πάντα προς τον Ν. Αποστολόπουλο, ο Λαπαθιώτης συνεχίζει πάνω στο ίδιο θέμα: «Έτοιμα γι' αντιγραφήν: θα έβλεπα, όμως, και το αντίγραφον, πριν να δημοσιευθεί – έτσι δεν είναι; / Κάτι σαν το «έρχεται»; [βλ. «Πολιτικόν Δελτίον», αρ. 29.] Πρέπει να 'ρθει με το κέφι του, διάβολε! Και καθώς φαίνεται, όλα θα 'ρθουνε μαζί!».

Ωστόσο, τα πράγματα παίρνουν άλλη τροπή. Μεσολαβεί η Μικρασιατική καταστροφή. Ο ποιητής, βαθύτατα δυσαρεστημένος από την εξέλιξη των πολιτικών πραγμάτων, και ειδικά από την εκτέλεση των έξι (στις 15 Νοεμβρ. 1922), αποσύρει το «Θούριον» του. Σε νέα επιστολή του (16 Νοεμβρ. 1922) διαχωρίζει πλήρως τη θέση του από κάθε κομματική παράταξη: «Αγαπητέ μου κ. Αποστολόπουλε, / θα ήταν δυνατόν να είχα το «Θούριον» εκείνο – θυμάστε – που ήταν στα χέρια της Δνίδος Τσιριμώκου, πιστεύω; Θα μου κάνατε μεγάλη χάρη. / Μετά το χθεσινό το ανοσιούργημα (για την ιδέα μου, πρόκειται περί μυσσαρού εγκλήματος, οπωσδήποτε), αισθάνομαι να μη με συνδέει πλέον τίποτε με κανένα κόμμα (ίσως, ακριβώς, ποτέ να μη με είχε συνδέσει...) – κι

επομένως όλ' αυτά τα θούρια και λοιπά δε με αντιπροσωπεύουν πλέον εντελώς... / Τι τα θέλετε; Με το έγκλημα δε συνθηκολογώ – εντελώς αδύνατον! Ούτε πιστεύω ότι δυο εγκλήματα αλληλοσυμφιγίζονται – και ότι αυτό λέγεται «δικαιοσύνη»... / Δεν ξέρω ποιος φταίει ακριβώς, μήτε στο κάτω της γραφής μ' ενδιαφέρει: ξέρω πως η αποστροφή μου προς όλους, τώρα, είναι ίση κι απεριόριστη... / Από σήμερα αναθεωρώ τον εαυτό μου και του τονίζω την οριστική κατεύθυνσίν του, κατεύθυνσιν στην οποία ανήκει πάντα: εγώ είμαι πάντα συνεπής στο δρόμο μου: τι φταίω εγώ, διάβαζε, αν οι άλλοι απομακρύνονται απ' αυτόν; Αυτό βαρύνει εκείνους...».¹⁰⁴

Από τα παραθέματα αυτά των επιστολών του Λαπαθιώτη διαπιστώνεται ότι ο ποιητής όχι μόνο εκτιμούσε τα σατιρικά του, αλλά φρόντιζε να τα διακινήσει ιδιωτικά, ανάμεσα σε φίλους του. Βέβαια, ο ίδιος διαχώριζε τα ανάλαφρα αυτά στιχουργήματα από την υπόλοιπη ποίησή του, και σε δυο περιπτώσεις τα αποκαλεί «φαιδρούς» στίχους (αρ. 25) και «φαιδρά κεφάλαια» (αρ. 63). Εξάλλου, φαίνεται ότι τέτοια στιχουργήματα σώζονται και σε άλλα (ιδιωτικά) αρχεία: Ο Β. Ψαραδάκης έχει εντοπίσει μια σειρά από είκοσι έξι αθυρόστομα στιχουργήματα με τον γενικό τίτλο «Οι μονόλογοι του καημένου Αντωνάκη»,¹⁰⁵ από τα οποία τα δεκατέσσερα έχουν κοινοποιηθεί μέσω της ηλεκτρονικής σελίδας του Ν. Σαραντάκου (www.sarantakos.com/liter/lapathiotis/anedkota.html). Σε όλα σατιρίζονται με ωμή γλώσσα το πρόσωπο και οι σεξουαλικές συμπεριφορές ενός προσώπου.¹⁰⁶

Οι ιστορικές συνθήκες της εποχής αλλά και οι πολιτικές απόψεις του ποιητή ενδεχομένως δεν του επέτρεψαν να δημοσιεύσει όχι μόνο τα αθυρόστομά του, αλλά ούτε πολιτική σάτιρα ούτε καν το μελοποιημένο «Θούριο», με το οποίο φαίνεται ότι σατίριζε το καθεστώς της βασιλείας. Βέβαια, αρκετά από αυτά δεν γράφτηκαν για δημοσίευση αλλά για ιδιωτική χρήση, μεταξύ φίλων. Πάντως, στοιχεία της σάτιρας, της ειρωνείας, του σαρκασμού και του χιούμορ μπορούν να αναζητηθούν και σε άλλα, γνωστά ποιήματά του, που έχουν συγκεντρωθεί σε τόμους.¹⁰⁷ Από διάφορες μαρτυρίες (και από τις παρωδίες ποιημάτων που δημοσίευσε στην *Πνευματική Ζωή* στα 1938-1939)¹⁰⁸ συνάγεται ότι ο Λαπαθιώτης είχε ανεπτυγμένη αίσθηση του χιούμορ (ήταν «είρων και δηκτικός κάποτε»),¹⁰⁹ και επομένως ήταν σε θέση να καλλιεργήσει τη σατιρική ποίηση.

Τα σατιρικά και αθυρόστομα στιχουργήματά του παρουσιάζονται εδώ με χρονολογική σειρά, με εξαίρεση μερικά

104. Σύμφωνα με τη Σοφία Σπανοπούδη, ο Λαπαθιώτης ολοκλήρωσε 154 μουσικές συνθέσεις, ανάμεσά τους και «ένα Θούριο (Ύμνος της Δημοκρατίας)»: «Ο Λαπαθιώτης συνθέτης», *Καλλιτεχνική Ελλάδα*, 1945-η πληροφορία στο *Διαβάζω* 95 (30 Μαΐου 1984) 23.

105. Για την ύπαρξη της σειράς αυτής ενημερώθηκα από την ηλεκτρονική σελίδα του Ν. Σαραντάκου στις 30 Ιαν. 2009, όταν είχα ήδη ολοκληρώσει την εργασία αυτή. Όμως με ξενίζει η πληροφορία που δίνεται από τον Ν. Σαραντάκο (στις 29 Δεκ. 2008), ότι η σειρά αυτή των είκοσι έξι αθυρόστομων ποιημάτων «υπάρχουν στο αρχείο Λαπαθιώτη στο ΕΛΙΑ, απ' όπου τα κατέγραψε ο φίλος Β. Ψαραδάκης» (<http://www.sarantakos.com/liter/lapathiotis/satirika.html>). Μελέτησα ολόκληρο το αρχείο Λαπαθιώτη πολύ σχολαστικά σε τρεις διαφορετικές χρονικές στιγμές (από το καλοκαίρι του 2008 έως τις αρχές Ιανουαρίου του 2009), όμως πουθενά δεν έχω δει τη σειρά αυτή στο μοναδικό κουτί με αρχειακό υλικό του Λαπαθιώτη.

106. Δύο από αυτά («Το τσερβέλο» και [Σπίρτο]) ανατυπώθηκαν σε οχτασέλιδο του Μπιλιέτου, ενώ «Η ψυχολογική στιγμή της Αντώνας» πρωτοδημοσιεύτηκε στο περ. *Το Κράξιμο* (τχ. 6, 1986) και πρόσφατα περιλήφθηκε στο βιβλίο του Τ. Σπετσιώτη (*Χαίρε Ναπολέων*, ό.π., σ. 130).

107. Βέβαια, αρκετά ποιήματα του Λαπαθιώτη εξακολουθούν να παραμένουν ανέκδοτα. Τέτοια ανέκδοτα ποιήματα, κυρίως πρωιμότερα, σώζονται και στα κατάλοιπα του αρχείου του στο Ε.Λ.Ι.Α. Συγκεντρωτική έκδοση των ποιημάτων αλλά και των διηγημάτων του προγραμματίζει ο Χ.Α. Καραόγλου, ενώ μια επιλογή κριτικών και αισθητικών σημειωμάτων του Λαπαθιώτη αναμένεται να κυκλοφορήσει σύντομα σε τόμο με

επιμέλεια της Χριστίνας Ντου-
νιά.

108. Με το ψευδώνυμο Πλάτων Χαρμίδης ο Ν. Λαπαθιώτης δημοσίευσε συνολικά έντεκα ποιητικές παρωδίες και ένα διήγημα γραμμένο με τον τρόπο του Παπαδιαμάντη στο περιοδικό *Πνευματική Ζωή* του Μελή Νικολαΐδη. Τα ποιήματα αυτά έχουν παρουσιαστεί και σχολιαστεί συνοπτικά από τον Σωτήρη Τριβιζιά, *Πόρφυρας* 69 (1994) 149-157 [=Το πνεύμα του λόγου, Αθήνα, Καστανιώτης, 2000, σσ. 61-80]. Ο Τριβιζιάς υποστηρίζει ότι μόνο σε τρία κείμενα, τα γραμμένα με τον τρόπο των Καββαδία, Δρίβα και Εμπειρικού, «η μίμηση ολισθαίνει στην παρωδία» («φανερή σκωπτική διάθεση», «διακωμώδηση», «γελιοποίηση των εκφραστικών τους τρόπων»), για τον λόγο ότι οι τρεις παραπάνω ποιητές «αντιπροσωπεύουν, για τον Λαπαθιώτη, τον κίνδυνο της 'μοντέρνας ποίησης'» (σσ. 65-66). Βέβαια, η παρωδία δεν αποβλέπει κατ' ανάγκη στην διακωμώδηση και στην άσκηση αρνητικής κριτικής· μπορεί να αποτελεί «άσκηση ύφους ή παιγνιώδη ενασχόληση», «ιδιοποίηση της εγκυρότητας ενός κειμένου», «υπέρβαση και αναδημιουργία», «αυτοαναφορικότητα» κτλ. Βλ. Κατερίνα Κωστίου, *Εισαγωγή στην ποιητική της ανατροπής. Ειρωνεία, σάτιρα, παρωδία, χιούμορ, β' έκδοση αναθεωρημένη*, Αθήνα, Νεφέλη, 2005, σσ. 199-239.

109. Στέλιος Ξεφλούδας, «Ναπολέων Λαπαθιώτης», *Νιρβάνας, Χρηστομάνος, Ροδοκανάκης και άλλοι*, Αθήνα, Βασική Βιβλιοθήκη 30, χ.χ.ε., σ. 346.

αχρονολόγητα που επιτάσσονται: τα υπ' αρ. αρ. 64-79 και το τελευταίο (αρ. 80), που είναι το μόνο που εξακριβώθηκε ότι δημοσιεύτηκε από τον ποιητή. Όπως συνάγεται από τη χρονολόγηση των κειμένων, ο Λαπαθιώτης αρχίζει να καλλιεργεί συστηματικά τη σάτιρα το κρίσιμο έτος του 1922: Έχει αρχίσει να ωριμάζει (είναι 34 χρόνων) και να αντιμετωπίζει τα προσωπικά και συλλογικά πράγματα με ανατρεπτικές και λοξές ματιές, με χιούμορ, σατιρικές και ειρωνικές αιχμές αλλά και με αυτοσαρκασμό. Το 1922 γράφτηκαν περίπου τα μισά από τα χρονολογημένα κείμενα που παρουσιάζονται εδώ (αρ. 1-39). Τα υπόλοιπα (αρ. 40-63) κατανέμονται στη χρονική περίοδο από το 1923 έως το 1937. Αλλά και μερικά από τα αχρονολόγητα (τουλάχιστον τα υπ' αρ. 64-69) ενδεχομένως γράφτηκαν το 1922, αφού βρίσκονται πολύ κοντά στο θέμα και γενικά στο κλίμα στιχουργημάτων της χρονιάς αυτής. Ο περιορισμένος χώρος δεν επιτρέπει να παρουσιαστεί και να σχολιαστεί διεξοδικά εδώ η σατιρική αυτή παραγωγή, ή να δοθούν πλήρη πραγματολογικά στοιχεία για (άγνωστα) πρόσωπα και πράγματα. Ούτε είναι εύκολο να αναγνωρίσουμε όλες τις σατιρικές ή ειρωνικές αιχμές που κρύβονται σε λογοπαίγνια και αφορούν πρόσωπα και καταστάσεις από το φιλικό περιβάλλον του ποιητή ή από τα δημόσια πράγματα του ελληνικού μεσοπολέμου. Περιοριζόμαστε, λοιπόν, σε μερικές πρώτες και πολύ συνοπτικές παρατηρήσεις:

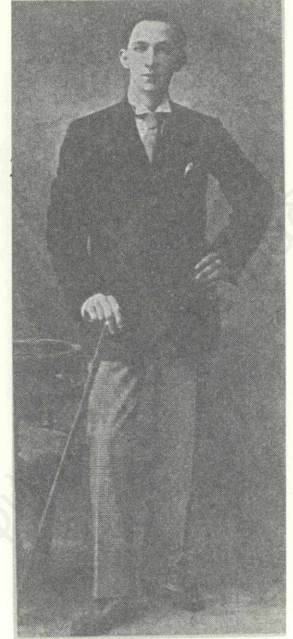
Τα περισσότερα κείμενα που παρουσιάζονται εδώ αφορούν ερωτικά θέματα, και ειδικά εφήμερους «αμαρτωλούς» έρωτες και ομοερωτικά πάθη. Ο Λαπαθιώτης τολμά να θεματοποιήσει τον ομοφυλοφιλικό έρωτα, συχνά με τολμηρή γλώσσα και εύγλωττες μεταφορές, με πιπεράτο χιούμορ και αυτοσαρκασμό, με υπονοούμενα αλλά και με ξεκάθαρες καταδηλώσεις. Η ομοερωτική σεξουαλική πράξη παρυστάνεται ως αναμέτρηση μεταξύ «ιπποτών», οι οποίοι παλεύουν στα σκοτεινά με τα «ξίφη» και τα «σπαθιά» τους (αρ. 1, 2, 66, 68). Στην πάλη αυτή των «ξιφισμών» και των «σπαθισμών» εμπλέκονται κάποτε και χωροφύλακες, οι οποίοι είτε κρατούν «τσιλλίες» είτε συμμετέχουν περισσότερο ενεργά (αρ. 3, 44, 66, 69). Αλλού ο σατιρστής σχολιάζει φήμες για τέτοιες «ηδέιες» συνενυρέσεις (αρ. 5, 66, 69) και αναφέρει ως τέτοιο χώρο συγκέντρωσης τη «μάντρα» με το όνομα «Ροζικλέρ», όπου συχνάζει ο ίδιος και η παρέα του (αρ. 12, 17, 23, 27, 24, 40). Μάλιστα, κατονομάζει τον εαυτό του ως πρωταγωνιστή στην αναζήτηση της εφήμερης ηδονής. Η αυτοσάτιρα βρίσκεται στην καλύτερη ώρα της: Ο

Ναπολέον καλείται από τους θαυμαστές του να κυβερνήσει τη χώρα, αφού «στο λυγιστό του πέρασμα σβήνουν αγρίμια πάθη / δυο κόμματα ολάκερα παίρνουνε σάρκα μία», εννοώντας τους βασιλόφρονες και τους βενιζελικούς (αρ. 12). Ο ποιητής δεν διστάζει να κατονομάσει πρόσωπα με ομοερωτικές επιλογές (αρ. 12, 15-17, 40, 43, 45) και να σατιρίσει τη σεξουαλική ασυδοσία και τα ακόρεστα πάθη (λ.χ., αρ. 21-24, 33, 35, 40, 68, 69). Επινόει, επίσης, πιπεράτα σεξουαλικά λογοπαίγνια – δήθεν «ετυμολογίες» – για να τα αφιερώσει στον φίλο του Μήτσο Παπανικολάου (αρ. 60).

Αλλά και η πολιτική του σάτιρα δεν είναι αμελητέα: Ο Λαπαθιώτης επανέρχεται στη διαμάχη φιλοβασιλικών και βενιζελικών, και σατιρίζει με κέφι ή με οξεία γλώσσα τα πολιτικά ήθη. λ.χ., σαρκάζει τη μεγαλοϊδεατική πολιτική του παρηκμασμένου πια βασιλιά Κωνσταντίνου του Α΄ (αρ. 10, 36) και γενικά διαχωρίζει τη θέση του από το καθεστώς της βασιλείας και του φιλομοναρχισμού (αρ. 28, 29, 47), ή επικρίνει άτομα που έχουν προσχωρήσει σε τέτοιες κυβερνήσεις (αρ. 31, 32). Όμως αυτό δεν σημαίνει ότι υποστηρίζει τον Βενιζέλο ή τους δημοκρατικούς: «όλοι τον ίδιο χαβά βαρούν, και μην ακούς!» (αρ. 32, III). Αλλά και σε ημερολογιακές σημειώσεις του δείχνει ότι τηρούσε αποστάσεις όχι μόνο από τους βασιλικούς αλλά και από τους βενιζελικούς: «Όταν είναι κανένας έξυπνος, δεν μπορεί, βέβαια, να είναι βασιλικός. Όταν, όμως, είναι και τίμιος, δεν μπορεί να είναι και βενιζελικός».¹¹⁰ Ο ποιητής διαθέτει οξεία πολιτική ματιά και διαβλέπει τη μεγάλη καταστροφή της Μικρασίας που πλησιάζει: «ραγδαίως η καταστροφή και τραγικώς επέρχεται», γράφει τον Ιούνιο του 1922 (αρ. 29). Επίσης, αντιλαμβάνεται ότι τα «ψεύτικα» λόγια των πολιτικών είχαν οδηγήσει στη συρρίκνωση του ελληνισμού και προειδοποιεί διορατικά τον Ιανουάριο του 1923: «Φτωχή πατρίδα, μην ακούς όσα σου ψέλνουν: ας / αφήσουμε τα φούμαρα, να μην τις ξαναφάς!» (αρ. 41). Από την άλλη, διευκρινίζει με χιούμορ ότι δεν έχει καμιά πρόθεση να αναμιχθεί στα πολιτικά πράγματα (αρ. 42). Αργότερα, αφήνει ειρωνικές αιχμές για τις δικτατορίες του Πάγκαλου (αρ. 51, 53) και του Μεταξά (αρ. 62), ή καταγγέλλει οικονομικές και άλλες ατασθαλίες στη δημόσια ζωή (αρ. 54, 55).

Σε μια τρίτη ομάδα θα μπορούσαν να ενταχθούν τα υπόλοιπα σατιρικά κείμενα με ποικίλη θεματική. Εδώ ξεχωρίζουν, για παράδειγμα, τα τρία «φαιδρά κεφάλαια» από το «Προϋποθέσεις ή τα μετά θάνατον» (αρ. 63), στο οποίο σκηνοθετεί με μαύρο και πικρό χιούμορ τον θάνατό του και

110. Βλ. Ναπολέον Λαπαθιώτης, ...του έρωτα πάλι το στενό, Ημερολόγιο 2009, επιμ. Χριστίνα Ντουνιά, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2008, χ.σ. Για τη στάση του ποιητή απέναντι στον Ελ. Βενιζέλο βλ. και παραπάνω, κυρίως τις σπμ. 9, 36, 39.

φαντάζεται τις αντιδράσεις των λίγων φίλων του και της κριτικής. Στο κείμενο αυτό, που γράφεται λίγο μετά τον θάνατο της μητέρας του, είναι φανερό ότι η ιδέα του θανάτου αλλά και η αυτοχειρία απασχολούν έντονα τον ποιητή. Αυτά δεν θα πάψουν να τον βασανίζουν έως τη στιγμή που αυτοπυροβολήθηκε, τον Ιανουάριο του 1944, για να γλιτώσει από την ένδεια, την παρακμή και τα ναρκωτικά. Σε δυο ποιήματά του (αρ. 39 και 79) αναφέρεται (μάλλον με ανώδυνο χιούμορ) στους ναρκομανείς, χωρίς να ταυτίζεται με αυτούς. Κυρίως στα κείμενα αυτά, ο ποιητής χρησιμοποιεί λέξεις αργκό, προφανώς γιατί επιδιώκει να αποδώσει ρεαλιστικά μια κατάσταση, τη γλώσσα του περιθωρίου και προσώπων του υποκόσμου, και ειδικότερα των «χασικλήδων». Ο Λαπαθιώτης φαίνεται ότι είχε μνηθεί στα ναρκωτικά κατά τη διαμονή του στην Αίγυπτο (1917). Μόνο σε ένα από τα σατιρικά ποιήματα που παρουσιάζονται εδώ (αρ. 63,II), και μάλιστα παρακειμενικά, ο ποιητής αποκαλύπτει ότι είναι «πρεζαρισμένος», για να ξεφύγει από τον βαθύ πόνο που του προκάλεσε η απώλεια της μητέρας του.

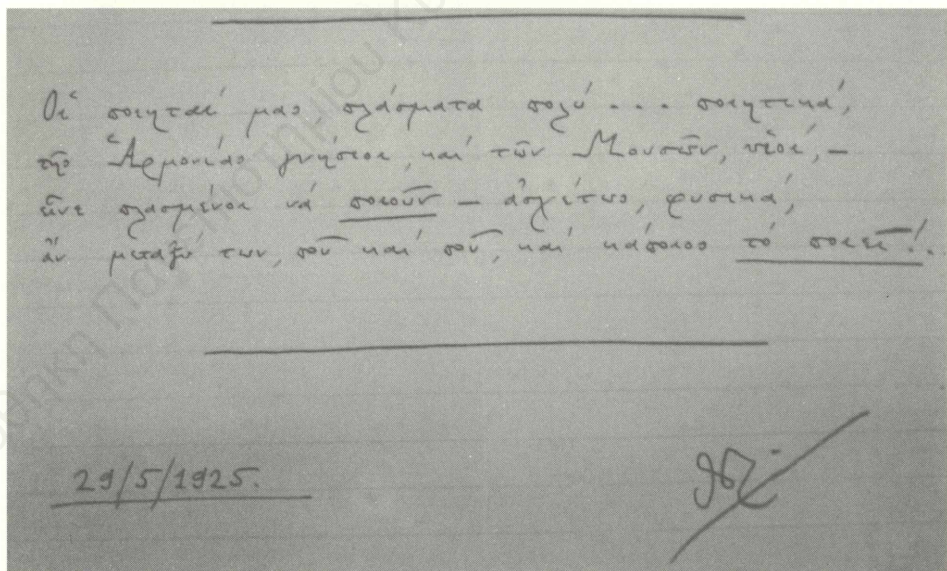
Σχετικά με τις τεχνικές των κειμένων αυτών, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο Λαπαθιώτης αξιοποιεί στοιχεία όχι μόνο της σάτιρας αλλά και όμορων περιοχών, όπως της ειρωνείας, της παρωδίας, του χιούμορ, του σαρκασμού κτλ. Δεν είναι η κατάλληλη στιγμή να διερευνηθούν οι επιμέρους τεχνικές τις οποίες επιστρατεύει. Όμως, από μια πρώτη ματιά, διαπιστώνεται ότι ο ποιητής ξέρει να χρησιμοποιεί βασικές τεχνικές της σάτιρας, όπως την τεχνική της ασυμφωνίας (υπερβολή: λαιδορία, αναγωγή στο παράλογο, καρικατούρα· αντίθεση, υποτιμητική σύγκριση, επιγραμματική διατύπωση), της έκπληξης, της υποκρισίας και της υπεροχής, αλλά και τεχνικές της ειρωνείας (λ.χ., κατηγορία μέσω επαίνου, υποκριτική συμφωνία με το θύμα, υποκριτική άγνοια, ειρωνεία μέσω αναλογίας, αυτουποτιμητική ειρωνεία, ειρωνεία των γεγονότων κτλ.).¹¹¹ Βέβαια, σε αρκετές περιπτώσεις, και ειδικά στα ερωτικά-σεξουαλικά του στιχουργήματα, ο Λαπαθιώτης χρησιμοποιεί ελευθερόστομη γλώσσα και φτιάχνει πιπεράτα και πνευματώδη λογοπαίγνια και αθυρόστομους στίχους, είτε για να τέρψει και να «πειράξει» πρόσωπα από την παρέα του, είτε για να εκθέσει και να πλήξει ανεπιθύμητους αντεραστές και αχαλίνωτες σεξουαλικές συμπεριφορές.

Σε γενικές γραμμές, οι σάτιρες αυτές συνιστούν ρεαλιστικές και οξείες ματιές στα πολιτικά πράγματα της εποχής, σε «αμαρτωλούς» έρωτες, στον κόσμο του περιθωρίου κτλ.

111. Για τις τεχνικές αυτές βλ. Κατερίνα Κωστίου, *Εισαγωγή στην ποιητική της ανατροπής*, ό.π.

Ενδεχομένως ο ποιητής να επιμένει περισσότερο στο καλαμπούρι και το λογοπαίγνιο, στο άσεμνο και τη βωμολοχία, με αποτέλεσμα να έχουμε λίγες στιγμές καλής ή υψηλής σάτιρας. Ας πούμε, η μάζα των «φαιδρών» και αθυρόστομων αυτών στίχων δεν μπορεί να συγκριθεί με τις περίπου σύγχρονες «Σάτιρες» του Κ.Γ. Καρωτάκη: Άλλου τύπου είναι η σάτιρα του τελευταίου, και άλλου τύπου το πείραγμα, το καλαμπούρι, οι αθυρόστομοι στίχοι του Λαπαθιώτη, που είναι πιο κοντά στα «μυλλωμένα» του Β. Μιχαηλίδη και στα «εντειψίζικα» του Γ. Σεφέρη. Ας θυμηθούμε ότι πάμπολλα «άσεμνα» ή «μυλλωμένα» ποιήματα έχουν γραφτεί από ανώνυμους και επώνυμους, λαϊκούς και έντεχνους ποιητές. Πάντως, η παραγωγή αυτή του Λαπαθιώτη δεν παύει να είναι ενδιαφέρουσα, αφού δίνει μια άλλη διάσταση στο γνωστό ποιητικό έργο του και το συμπληρώνει. Αποκαλύπτει έναν ποιητή που τολμά να δείξει και να σατιρίσει λογοκριμένες και αθέατες όψεις της ερωτικής, πολιτικής, κοινωνικής ή άλλης ζωής στα χρόνια του ελληνικού μεσοπολέμου.¹¹²

112. Οφείλω να ευχαριστήσω το Ε.Λ.Ι.Α. για την παραχώρηση του υλικού που παρουσιάζεται εδώ (ποιήματα, επιστολές, σκίτσα). Ευχαριστώ και τους φίλους Λάμπρο Βαρελά, Δημήτρη Κόκορη, Φοίβο Σταυρίδη, Σάββα Παύλου και Κυριάκο Ιωάννου για τη βοήθειά τους.

ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ,

~~ΜΕΤΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟΝ~~

ΤΑ ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ...

{ Πότνια σ' ἔσται γὰρ ἡγάγια, δὲ τὰ ἴστω — ἀνα
ρεθεῖ τὸ «διδασκαλὴ» σὺν ὡς ἰνδιδεῖται : }

Ὡς Μύθος Πλάτωνος
«Μομιό»

ὅταν τὸ σῶμα μάρτυρ
μὴ οὐδ' ἔσται τὸ «Μομιό»,
ἡσυχίαν δαυρὸν { φανταστικὴν ! }
δὲ ἀσπυρῶν τὸ σῶμα τὸν...

Ὡς ὁ Μύθος, μὴ ἴστω σῶμα,
δὲ ψάλλῃ ἡλέγ τὸ ἡσυχίαν,
~~ὡς ἴστω, ἀνα, σὺν τὸ ἴστω σὺν τὸ ἴστω,~~
~~ὡς ἴστω, ἀνα, σὺν τὸ ἴστω,~~
ὡς ἴστω, ἀνα, σὺν τὸ ἴστω...

{ γὰρ, σὺν ὡς σὺν ἴστω ἴστω
ὡς ὁ γοῦν τὸν ἴστω ἴστω,
δὲ ἴστω ἴστω, τὸ ἴστω ἴστω,
ἴστω ἴστω γὰρ τὸ ἴστω... }

Μὰ ὁ ἴστω, ἴστω ἴστω,
μὴ ἴστω, μὴ ἴστω,
δὲ ἴστω, ἴστω,
ὡς ἴστω ἴστω ἴστω,

ὡς ἴστω ἴστω ἴστω,
δὲ ἴστω ἴστω τὸ ἴστω,
ὡς ἴστω ἴστω ἴστω,
ὡς ἴστω, ἴστω, μὴ ἴστω...

15.4.1937 { Πίπτον }
{ Μύθος, ἴστω ἴστω ἴστω }

302